Prof. ARNOLD J. TOYNBEE
Londra Üniversitesi Beynelmilel Tarih Profesörü

DÜNYA ve GARP

Çeviren : **Prof. EMİN BİLGİÇ**

TÜRKİYE İŞ BANKASI
KÜLTÜR YAYINLARINDAN

MÜTERÇİMİN ÖNSÖZÜ

«Beynelmilel İşler Kıraliyet Enstitüsü Tetkikler Müdürü ve Londra Üniversitesi Beynelmilel Tarih Araştırıcı Profesörü» olan, zamanımızın değerli İngiliz Tarihçisi Profesör Arnold TOYNBEE'yi münevver efkârı umumuyemizde çoğunluğun tanıdığına kaniim. Birçok eserleri yanında «A Study of History» adlı on ciltlik muazzam bir eserin de müellifi olan Prof. Toynbee dünya meseleleri içerisinde Türk ve Türkiye Tarihine ve Türk inkılâplarına sık temas etmiş ve dikkate değer fikirler ortaya koymuş bir büyük tarihçi ve filozof olduğu ve müteaddit kereler İstanbul ve Ankara'ya gelerek çeşitli konferanslar da verdiği halde, başlıca eserlerinden dilimize çevrilenler olduğunu hatırlamıyorum.

Muhabere suretiyle çok önceden Türkçe tercümesinin yayınlanması hususunda Prof. Toynbee'nin muvafakatini istihsal ettiğim

THE WORLD AND THE WEST «Dünya ve Garp» adlı mütekâsif eserini, ihtiva ettiği temel görüşlerin tazeliği itibariyle, mühim eserlerinin Türk umumi efkârına tanıtılmasına bir başlangıç olmak üzere sunmakta fayda mülâhaza ediyorum.

B.B.C. de 1952 de Prof. Toynbee tarafından verilen konferanslardan meydana geldiği Önsöz'ünde ifade edilen bu küçük fakat kesif ifadeli eser daha o sıralarda Oxford Üniversitesi Matbaası tarafından neşredilmiştir.

Şüphesiz müellifin Dünya ve hususile Türk ve İslâm âlemi üzerindeki görüşlerinde ve eserinin bölümlerinde temas edilecek birtakım noktalar bulunabilir. Bütün bunlar müellifine ait olmak, onun fikirlerini aynen aksettirmek ve okuyucuyu da bu konular üzerinde serbest bir şekilde hüküm vermeğe sevketmek üzere, hiçbir işarette bulunulmadan, olduğu gibi sunulmuşlardır. Müellifin geniş ihata kudretine ve derin vukufuna rağmen bazan sezilen, maddeten ve mânen bağlı bulunduğu cemiyetin, kültür dairesinin ve iman çevresinin muayyen kusurlarının daha hafif gösterilmek istenmesi gibi tabii temayül dışında eserin, Batı Âlemi ile

karşı karşıya bulunan başlıca millet ve memleketler bakımından ana meselelerde ve bu arada inkılâplarımız üzerinde objektif bazı fikirler ortaya koyduğunu rahatlıkla kabul edebiliriz.

ÖNSÖZ

Modern tarihte en önemli hâdise olarak, geçmiş zamanların dikkate alınması suretiyle Dünya ve Batı arasındaki mücadelelerin iyi tahkik edilmesi lâzım gelir. Bu tarihî hâdise, geçmişte daha birçok mâruf misalleri olan en dikkate lâyık bir tarih hâdisesi örneğidir ve biri diğerinin çağdaşı olan medeniyetler arasındaki bu karşılaşmaların seyir ve neticelerinin mukayeseli tetkiki, beşer tarihinin anlaşılması imkânlarından birisini teşkil eder.

Okuyuculara sunulan bu kitap, B. B. C. nin dâveti üzerine müellif tarafından 1952 yılında verilmiş olan Reith - Konferanslarının teksiri mahiyetindedir. B. B. C. benden bu yılın (1952) Reith - Konferansçısı olmamı talep ettiği zaman mevzu olarak, şimdi baskıda ve 1954 te neşredilecek olan A STUDY OF HISTORY «Tarihin Tetkiki» adlı eserimin son dört cildinde bahis konusu ana meselelerden birisini tak-

dim etmem telkin edildi. Seçtiğim konu «Dünya ve Garp» oldu. Böylece bu mevzu üzerindeki Reith - Konferansları radyo ile yayılmış ve hemen arkasından Listener mecmuasının son sayılarında basılmış; burada da A STUDY OF HISTORY'nin geri kalan ciltlerinin ortaya çıkışından evvel müstakillen toplanmış oldular.

Bu kitabın maksadı, hâlihazır ele alınış tarzı ile A STUDY OF HISTORY'nin (cilt VIII, kısım IX) buna tekabül eden kısmının veya hakikaten Bay D. C. Somervell'in I - VI ncı ciltler için yaptığı üstadâne telhisin esasları dairesinde A STUDY OF HISTORY'nin VII - X uncu ciltlerine ait olmak üzere yapmağı tasarladığı diğer bir ciltlik hulâsadaki mukabil pasajların bir suretini vermek değil, sadece A STUDY OF HISTORY'nin çıkmak üzere olan VIII. cildinde çok geniş bir çerçeve dairesinde bahsedilen mevzuun kısa bir tarzda takdiminden ibarettir.

Aralık 1952 A. J. T.

I

RUSYA VE GARP

Bu kitabın konusunu okuyucuya takdim bakımından, müellif için ihtimal en iyi yol, niçin ona, taşımakta olduğu unvanı verdiğini izah etmek olacaktır. Okuyucu «kitabın niçin "Dünya ve Garp" olarak adlandırıldığına» hayret edebilir. «Bugün pratik maksat için Garp hemen tamamile Dünya'nın diğer bir adı ehemmiyetinde değil midir ? Ve müellif Dünya'nın Garplı olmıyan mütebaki kısmı hakkında birşeyler söylemek mecburiyetini hissediyorsa neden kelimeyi bu tertipte almağa mecbur olmuştur? Niçin o "Dünya ve Garp" yerine "Garp ve Dünya" diyememektedir ? Hiç olmazsa Garbı başa koyabilmesi gerekmez mi idi ?»

Verildiği şekli ile başlık, mevzuun anlaşılması için esaslı görünen iki noktaya işaret etmek üzere kasden seçilmiştir. Birinci nokta Garbın aslâ Dünyanın hepisi olmadığıdır ki, bu

ehemmiyetlidir. Garp hattâ kudretinin zirvesine eriştiği zamanda dahi (kaldı ki bu zirvelik devresi şimdi tamamile geçmiş bulunuyor) modern tarih sahnesinde tek başına bir aktör olmamıştır. İkinci nokta da şudur: Hâlen de devam etmekte olan dört veya beşyüz yıllık Dünya ile Garp mücadelesinde Garp değil fakat Dünya şimdiye kadar dikkate şayan tecrübeyi geçirmiş olan taraftır. Dünya tarafından kensisine darbe vurulan Garp değil, Garp tarafından kendisine darbe vurulmuş -hattâ fazlaca darbe yemiş- olan Dünyadır. Bunun içindir ki kitabın başlığında Dünya başa konmuştur.

Bu konu ile meşgûl olmak istiyen Batılının birkaç dakika için kendi Garplı kisvesinden sıyrılması ve Dünya ve Garp arasında mücadeleye beşer nev'inin Batılı olmıyan ekseriyetinin gözü ile bakmağa gayret etmesi lâzımdır. Dünyanın Garplı olmıyan kavimleri ırkta, dilde, medeniyette ve dinde birbirlerinden farklı oldukları halde herhangi bir Garplı Ruslara, Müslümanlara, Hindulara, Çinlilere, Japonlara ve bütün geri kalan milletlere Garp hakkındaki fikirlerini soracak olursa onların hepisinin kendisine aynı cevabı verdiklerini görecektir: Onlar ona Garbın, modern zamanla-

rın baş mütecavizi olduğunu söyliyecek ve onlardan her biri bu Garplıya karşı Garplıların tecavüzleri hakkında kendi tecrübelerini ileri süreceklerdir. Ruslar ona kendi memleketlerinin karadan 1941,1915,1812, ve 1610 da Batılı orduların istilâsına uğradığını hatırlatacaklardır; Afrika ve Asya halkı denizin öte tarafından gelen Garplı misyonerlerin, tüccarların ve askerlerin onbeşinci asırdan beri sahilden memleketlerinin içlerine doğru sokulduklarını hatırlatacaklardır; Asyalılar aynı zamanda ona aynı asırlar içerisinde Garplıların, Amerika'da, Avusturya'da, Yeni Zelanda'da ve güney ve doğu Afrika'daki Dünya'nın geri kalan boş yerlerinin büyük kısımlarını işgâl ederek arslan paylarını aldıklarını hatırlatacaklardır. Afrikalılar ona kendilerinin, Batılı efendilerinin doymak bilmiyen zenginlik hırsını tatmin için canlı vasıtalar olarak Avrupalı kolonistlere hizmet etmek üzere Atlantikin öte tarafına esir olarak götürüldüklerini hatırlatacaklardır. Şimali Amerikanın yerli halkının torunları da cedlerinin, Batı Avrupalı müstevliler ve onların Afrikalı köleleri tarafından, kendilerine yer açmak üzere, bir kenara sürüldüklerini hatırlatacaklardır.

Bu ittiham bugün Batılıların çoğunu hayrete düşürecek, mânevî sarsıntıya uğratacak, kederlendirecek ve belki karşı durmaya sevk edecektir. Hollandalı Garplılar Endonezya'yı tahliye etmekte, Britanyalı Garpliler de 1945 ten beri Hindistan, Pakistan, Burma ve Seylan'ı tahliye etmekte şuurludurlar. Britanyalı Batılıların 1899 - 1902 güney Afrika harbinden ve Amerikalı Garplilerin 1898 İspanya - Amerika harbinden beri tecavüzkâr bir harbe vicdanları razı olmamaktadır. Biz Birinci Dünya Harbinde ve sonra İkinci Dünya Harbinde Almanların, Rusya dahil olmak üzere komşularına hücum ettiklerini kolayca unutuyoruz. Bizler, Rusların, Asyalıların ve Afrikalıların «Frenkler» adını verdiği Batılılarız. Dünya Garplilere umumiyetle, çeşitli halk grupları arasında ince bir tefrik yapmadan müşterek bir isim olarak «Frenkler» demektedir. Mâruf bir Lâtin atasözüne göre «Dünya hükmü tasdik ederse onun son söz olduğundan emin olunabilir» ve şüphesiz Dünyanın Garp hakkındaki hükmü, 1945 de sona eren dört buçuk asır kadar bir zaman için, doğru çıkmış görünüyor. Bütün bu zaman boyunca Dünyanın Batı hakkındaki tecrübesi, Garbin bütün Dünyaya kar-

şı mütecaviz olduğu merkezindedir. Ve bugün silâhlar Rusya ve Çin tarafından Dünya üzerine çevriliyorsa bu, tarihin, İkinci Dünya Savaşının bitişinden sonrasına kadar başlamamış olan ikinci bir safhasıdır. Batının aleyhine olarak Rus ve Çin tecavüzlerinin son zamanlardaki fiilleri karşısında Garbin çaldığı tehlike çanı ve gösterdiği hiddet biz batılılar için, geçmişte birçok yüzyıllar Garp yüzünden Dünyanın ızdırap çekmiş olduğuna delil olmakta ve bugün Dünya elinde Garbin ıztırap çeker hale gelmesi acaip bir tecrübe teşkil etmektedir.

Şu halde Dünya'nın Garp hakkındaki görgü ve tecrübesi ne idi ? Geliniz bu konuya Rusya'nın edindiği tecrübeler ile girişelim. O Rusya ki Dünyanın Garpli olmayan büyük ekseriyetinin bir parçasıdır. Rusların vaktile Hıristiyan olmalarına, hâlen de onlardan çoklarının Hıristiyan bulunmalarına rağmen aslâ Garpli Hıristiyan olmamışlardır. Rusya, İngiltere gibi Roma'dan değil fakat İstanbul'dan ayrılmıştır, ve müşterek Hıristiyan menşelerine rağmen Doğu ve Batı Hıristiyanlığı birbirine daima yabancı kalmıştır. Ve bugün halâ maalesef Rusya ile Garbin birbirlerine düşman olmaları gibi, birbirlerine karşı antipatik ve düşman olmuş-

lardır; öyle ki, onlardan biri diğerine tarihin "muahhar - Hıristiyan" safhası diyebilir.

Mamafi, Rusya'nın Garple münasebetlerinin heyeti umumiyesi itibarile bedbaht olan tarihinin daha mes'ud bir ilk safhası vardır. Çünki, Rusya ve Garp arasındaki yaşayış tarzı farkına rağmen her ikisinin münasebetleri Orta Çağın başlarında birbirlerine karşı oldukça iyi devam etmiştir. İki tarafın halkı birbirleriyle alış veriş münasebetlerinde bulunmuş ve kıral aileleri de aralarında kız alıp vermişlerdir. Meselâ İngiliz kırallarından Harold'un kızı bir Rus prensi ile evlenmiştir. Bozuşma 13. asırda, Rusya'nın Tatarlar tarafından boyunduruk altına alınması ile başlamıştır. Tatarlar, devamlı surette Rusya'nın ormanlarında ve tarlalarında yerleşip kalamıyacak olan istepli nomadlar oldukları için, onların Rusya üzerindeki hâkimiyetleri muvakkat olmuştur. Bu muvakkat Tatar fethinin neticesi olarak Rusya'nın devamlı kayıpları onun Tatar fatihleri lehine değil, fakat Garpli komşuları lehine olmuştur. Bu meyanda, Rus âleminin garp kenarları, Rusya'nın yere serilmesinden, onu budamak ve Garp Hıristiyanlığına ilhak etmek üzere Beyaz Rusya'da ve Ukrayna'nın garp yarısında fayda-

lar temin etti ve 1945 e kadar Rusya için, büyük Garp devletleri tarafından 13 ve 14 üncü yüzyıllarda kendisinden alınmış olan bu muazzam Rus topraklarının son parçasını geri almak mümkün olmamıştır.

Rusya aleyhine olmak üzere geç Orta Çağda vuku bulan bu Garp fetihleri Rusya'nın iç yaşayışı üzerinde olduğu gibi Batılı mütecavizleri ile münasebetleri üzerinde de tesir icra etmiştir. Garp tarafından Rusya üzerinde yapılan bu tazyik Rusya'yı Batıdan sadece soğutmamış; ayni zamanda onları, otokrasi pahasına, Rusya'ya politik vahdeti empoze eden yerli bir Rus iktidarının boyunduruğu altına sevkeden haşin vak'alardan birisi olmuştur ki, yaşamağa devam etmek istiyor idi ise Rusya artık bu politik birliği muhafaza etmek mecburiyetinde bulunuyordu. Rusya'nın bu türedi otokrasi merkezî hükûmetin Moskova'da zuhur etmesi zarureti bir tesadüf eseri değildi. Çünkü Moskova en kolay istilâ yolu üzerinde bulunuyordu ve bu yol bir Garpli mütecaviz tarafından Rusya'ya terk edilmişti. Polonyalılar 1610 da, Fransızlar 1812 de, Almanlar 1941 de hep bu yolu takip ettiler. On dördüncü yüzyılın erken tarihlerinden beri otokrasi ve merkezî ida-

re, sonraki bütün Rus rejimlerinin hâkim noktaları olmuşlardır. Bu Moskova Rusyası politika an'anesi, komşuları için nahoş ve tehlike dolu olduğu kadar bizzat Ruslar için de nahoş olmuştur. Fakat maalesef Ruslar, ihtimal öz itiyadlarına aykırı olarak kısmen buna tahammülü öğrenmişler, lâkin ayni zamanda onu, hiç şüphesiz, saldırgan komşular tarafından fethedilip durmanın mütemadiyen değişen kaderinden daha az zararlı telâkki etmişlerdir. Biz Garplilerin gördüğümüze göre, Rusya'da an'anevî hale gelen bir otokratik rejime karşı bu mütevekkil Rus tavrı herhalde bugün Rusya ile Garp arasındaki münasebetlerde kendini gösteren esas müşkillerden birisidir. Batıda halkın büyük ekseriyeti, istibdadın, tahammülü imkânsız bir içtimaî kötülük olduğu hissine sahiptir. Kendi Batılı cemiyetlerimiz içerisinde Faşizm ve Nasyonal Sosyalizm şekillerinde başını kaldırdığı zaman korkunç masraflar pahasına müstebit idareyi alaşağı ettik. Bu istibdat Rusya'daki şekli ile kendisine ister Çarlık, isterse Komünizm adını versin, biz ona karşı ayni nefret ve itimatsızlığı duyarız. Biz bu Rus istibdadı ateşinin yayıldığını görmek istemeyiz; ve biz şimdi Garp hürriyet fikirleri için tehlike

teşkil eden bu mevzu ile bilhassa alâkadarız ve biz Frenkler, Türklerin 1682 - 1683 deki İkinci Viyana Muhasarasından beri tarihimizde ilk defa olarak kendimizi müdafaa vaziyetine çekilmiş bulunuyoruz. Batıya karşı Rusya tarafından yapılan yakın gelecekteki bir harp gibi görünen hâlihazır endişemiz, bizim inanışımızda çok haklı bir endişedir. Ayni zamanda bizim şimdiki tabiî zihnî meşguliyetimiz içerisnde, bizleri maziyi unutmak hatasına sevk edecek olan, 1945 den beri Rusya ile Garp arasındaki münasebetlerin ters dönmesine müsaade etmemeye dikkat etmemiz lâzımdır. Gazeteciler yerine tarihçilerin bakışı ile Garp ve Rusya arasındaki mücadeleye bakacak olursak, 1945 te sona eren birçok asırlar boyunca Rusların Garbe şüphe ve itimatsızlıkla bakmak için, biz Batılıların bugün Rusya'ya şüphe ve güvensizlikle bakmak hususunda tesbit ettiğimiz ayni sebeplere sahip olduklarını göreceğiz.

Batının son birkaç yüzyıl boyunca Rusya üzerinde icra eylediği, on üçüncü asırdan 1945 e kadar daimî bir hâl arzeden bu tehdidi, kronik bir mahiyet alan ve hâlâ hafifleme emareleri göstermiyen bir teknolojik ihtilâlin Garp-

te zuhuru ile Rusya için o zaman çok daha ciddî bir hâl almıştı.

Garp ateşli silâhları kabul ettiği zaman Rusya onu taklit etmiş, ve on altıncı asırda o, Garbin bu yeni silâhlarını Volga vâdisindeki Tatarları ve Urallar ile Sibirya'daki daha iptidaî kavimleri tâbi kılmak için kullanmıştır. Fakat 1610 da zamanın Batılı silâhlarının üstünlüğü Polonyalılara Moskova'yı işgal ve orayı iki yıl ellerinde tutmak iktidarını verdi ve takriben ayni zamanlarda İsveçliler de Rusya'yı Finlandiya Körfezinin başındaki kendi Baltık mahrecine çıkmaktan mahrum etmeğe muvaffak olabildiler. Batının on yedinci yüzyıldaki bu tecavüzkâr fiillerine Rusya'nın sert mukabelesi, Garbin teknolojisini ve ondan ayrılması mümkün olmayan Garp hayat tarzını mümkün mertebe fazlası ile ve bir bütün halinde iktibas etmek olmuştur. Bu otokratik merkezî Moskova rejiminin karakteristiği, Rusya'da, on yedinci yüzyıldan on sekizinci yüzyıla dönüldüğü zamanda bu teknolojik ve onunla birlikte yürütülen içtimaî inkılâbın memlekete yukarıdan aşağı olarak, yâni dâhi bir adam olan Büyük Petro tarafından empoze edilmiş olmasıdır. Petro yalnız Rusya'da değil fakat her yerde

Dünyanın Garple münasebetlerinin anlaşılması bakımından bir anahtar figürdür. Petro son iki buçuk asır devamınca Dünyayı Garp tecavüzüne karşı Garp silâhları ile mukabele ve mukavemet etmek üzere kendini yetiştirmeğe zorlamak suretiyle, onu tamamile Garp hâkimiyeti altına düşmekten kurtarmış olan, otokratik Garplılaşma reformatörünün ilk tipidir. Türkiye'de III. Sultan Selim, II. Mahmud ve Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk, Mısır'da Mehmed Ali ve 1860 larda Japonya'da Garplileşme inkılâbını yapmış olan «yaşlı devlet adamı», bütün bunlar şuurlu veya şuursuz bir şekilde Büyük Petro'nun izini takip etmişlerdir.

Petro Rusya'yı Batı ile bir teknik yarışa sokmuştur ki, o memleket bu yarışına hâlâ devam etmektedir. O bu rekabete hâlâ bir istirahat molası vermeğe muvaffak olamamıştır. Çünkü Garp mütemadi surette yeni yarış hamleleri yapmaktadır. Meselâ, Petro ve onun on sekizinci asırdaki takipçileri Rusya'yı 1709 da Batılı İsveç müstevlilerini ve 1812 de Batılı Fransız istilâcılarını yenmeğe muvaffak kılacak şekilde o zamanın Garp âlemi ile bir hizaya getirmişlerdir; fakat on dokuzuncu asır sınaî inkı-

lâbı neticesinde Garp Rusya'yı bir kere daha geride bırakmıştır. Öyle ki Rusya iki asır önce Polonyalılar ve İsveçliler tarafından yenilmiş olduğu gibi Birinci Cihan Harbinde de Batılı Alman istilâcılar tarafından mağlûp edilmiştir. Şimdiki otokratik komünist hükûmet 1914-1917 de sınaî bir Garp teknolojisi tarafından Rusya'nın mağlûp edilmesi neticesi olarak Rusya'da Çarlığın ayağını kaydırmış ve onun yerini almağa muvaffak olmuştur. Ve Komünist Rejim Rusya'da 1928 den 1941 e kadar Çar Petro'nun 230 yıl kadar önce yapmış olduğu bütün şeyleri yapmağa koyulmuştur.

Tarihin modern faslında ikinci defa olarak Rusya bir otokratik hükümdar tarafından, onunkini bir defa daha geçmiş olan bir Garp teknolojisine cebrî yürüyüşle yetişmekle görevlendirilmiştir. Ve Stalin'in teknolojik batılılaşma hususundaki gaddar hareketi, Petro'nunki gibi, bir muharebenin çetin tecrübesi ile teyit edilmiştir. Petro'nun teknolojik ihtilâli 1709 da İsveçli müstevlileri ve 1812 de Fransız istilâcıları yendiği gibi, Rusya'daki Komünist teknoloji inkılâbı da İkinci Dünya Harbinde Alman müstevlileri mağlûp etmiştir. 1945 te Rus topraklarının Garplı Alman işgâlinden

kurtarılmasının tamamlanmasından birkaç ay sonra, Rusya'nın Amerikalı Batılı müttefikleri Japonya'da bir atom bombası patlatmışlardır ki, bu hareket üçüncü bir Batılı teknolojik ihtilâlin zuhurunu haber vermiştir. Böylece bugün üçüncü defa olarak Rusya, ileri fırlamak suretiyle onu üçüncü defa geride bırakmış olan Batı teknolojisine yetişmek hususunda bir cebrî yürüyüş daha yapmak zorunda kalmıştır. Rusya ve Garp arasında, daimî yarış içerisindeki bu üçüncü hâdisenin neticesi hâlâ istikbalde gizli bulunmaktadır; fakat hemen hemen tamamile meydandadır ki, teknolojik yarışın bu yenilenişi, şimdi bu iki sabık - Hıristiyan cemiyetin münasebetlerini çevreliyen çok ciddî müşküllerden bir diğeridir.

Teknoloji, bilindiği üzere, bir âletler çantasının uzun bir Grekçe adıdır, ve bu müsabakada, âletlerin kullanılışında iktidarı elde etmenin vasıtaları olarak sayılan âletlerin neler olduğunu kendi kendimize sormağa mecburuz. Bir dokuma tezgâhı veya bir lokomatif, ayni şekilde bir top, bir tayyare veya bir bomba bu maksada yarayan birer âlettirler. Fakat bütün âletler maddî neviden değildirler. Ayni zamanda mânevî vasıtalar da vardır ve bunlar insa-

nın yapmış olduklarının en kudretlisidir. Meselâ bir iman, bir vasıta olabilir. Ve 1917 de başlıyan Rusya ile Batı arasındaki rekabetin yeni devresinde Ruslar bu defa terazilerinin kefesine bir imân koymuşlardır ki, bu onların Batılı müsabıklarının maddî âletleri karşısında, Roma tarihinde Roma'nın Gollerin esaretinden kurtarılmasında Roma altınına karşılık Brennud tarafından caba olarak verilen kılıcın teşkil ettiği kadar bir ağırlık meydana getirir.

Şu halde Komünizm; bombalar, uçaklar ve toplar gibi menşei Batılı olan bir silâhtır. Eğer bu fikir, on dokuzuncu asır Garplisi olan iki kişi, yani Rhine memleketinde yetişmiş ve çalışma hayatlarının en iyi devresini bilhassa Londra ve Mançester'de geçirmiş olan Karl Marx ve Friedrich Engels tarafından icad edilmemiş olsa idi. Komünizm aslâ Rusya'nın resmî ideolojisi olamazdı. Rus geleneğinde, Rusları bizzat Komünizmi ibdâ'a sevkedecek hiç birşey yoktu; ve muhakkaktır ki, Komünizm Batıda hazır olarak bulunmasa idi, 1917 de Rusya'da tatbik etmek üzere böyle ihtilâlci bir Rus rejimine malik olmayı tahayyül bile etmiyeceklerdi.

Batıya karşı bir silâh olmağa yaramak üzere Garbin bir ideolojisini Garbe ait bir sınaî inkılâp ile birlikte ödünç almak suretiyle Bolşevikler 1917 de, Rus tarihindeki yeni büyük bir cereyanı husûle getirmekte idiler. Bu suretle Rusya'nın Batıdan bir imânı ödünç alması ilk defa vâki oluyordu. Yukarıda kaydettiğimiz gibi Hıristiyanlık Rusya'ya Garpten değil Bizantium'dan gelmişti ve orada Hıristiyanlık, farklı bir şekilde, Garpli olmayan bir şekil ve ruha sahipti; ve Garp Hıristiyanlığını Rusya'ya empoze etmek hususunda onbeşinci yüzyılda Garp tarafından yapılan teşebbüs başarısızlığı uğramıştı. Milâttan sonra 1439 da Floransa'da akdedilen bir Kilise Şûrâsında, hâlâ Bizans İmperatorluğunun kalıntıları halini arzeden Doğu Ortodoks Kilisesinin mümessilleri, karşılığında Garp âleminin İstanbul'u Türklerin fethinden kurtaracağı ümidi ile, istemiyerek Roma Papalığının kilise üstünlüğünü tanımışlardı. İstanbul'daki Rum Patriğinin muavini olan Moskova Metropolit Başpiskoposu bu şûrâda hazır bulunmuştu ve o da Rus Ortodoks Kilisesinin mümessilleri olan din kardeşlerinin seçtiği yolu seçmişti; fakat Moskova'ya geri

geldiği zaman Papa'nın üstünlüğünü tanıması kabul edilmedi ve kendisi azledildi.

İkiyüz elli yıl sonra büyük Petro, Batı teknolojisinin sırrını öğrenmek üzere Garbe gittiği zaman Garbin teknolojik başarılarının sırlarını öğrenme karşılığı olarak Rusya'nın, Hıristiyanlığın Batılı şeklini benimsemesi talebinde bulunulması uzun bir mesele teşkil etmedi. On yedinci asrın sona ermesinden önce Garpte, din harpleri yüzünden Batının yorgunluk ve bıkkınlığı neticesi, sade dini taassuba değil bizzat dine karşı bir kuvvetli reaksiyon husule gelmişti. Böylece, Petro'nun gününde çırağı Rusya olmuş olan Garp dünyası, bir dinsiz âlem halinde idi ve Rusya'nın garplileşmesinin ajanları haline gelen, saflığını kaybetmiş Rus azlığı, yerine Hıristiyanlığın herhangi bir şeklini benimsemeksizin, Hıristiyanlığın Rus şekline gayretsizce temayül etmek suretiyle bozulmuş, Garpli çağdaşlarının örneğini takip etmiş oldular. Bu suretle de, 1917 de Komünizmi benimsemekle Rusya, tarihinde ilk defa bir Garp imânını kabul ederek kendi an'anelerini bozmuş oldu.

Okuyucu fark edecektir ki, Rusya'nın 1917 de kabul ve tatbik ettiği bu Garp itikadı, Batı

aleyhdarı bir mânevî harp halini yaşatmak için, Rusya'ya yaramak üzere, oraya hassaten iyi uydurulmuş Garp silâhlarından birisi idi. Komünizmin zuhur ettiği Garp âleminin nazarında bu yeni imân bir bid'at idi. O iddialı Hıristiyan cemiyetinin iktisadi ve içtimai hayatında kendi Hıristiyan prensiplerinin gidişine uymakta işlediği kusurun yine Batılılar tarafından tenkidi mânasını tazammun ediyordu. Ayni zamanda Garp pratiğinin ittihamı mahiyetinde olan menşei Garpli bir itikad şüphesiz, tam mânası ile mânevî bir silâhtı ve bir Garp düşmanı onu elde etmekten ve yaratıcılarına karşı kullanmaktan memnun olurdu. Ellerinde bu mânevî silâh olduğu halde Rusya; Garple olan mücadelesini, mânevî plân üzerinde düşman memleketi içerisinde icra edebilirdi. Komünizm huzursuz Garp vicdanının bir mahsulü olarak husûl bulduğundan beri, Rus propagandası vasıtasile Batı âlemi içerisine yayıldığı zaman, diğer huzursuz Garp vicdanlarına mülâyim ve hoş gelebilirdi. Ve böylece şimdi, modern Garp âleminin tarihinde ilk defa, Garplı mühtedilerin İslâmiyete akışlarının durduğu on yedinci yüzyılın kapanışından beri Batı tekrar kendisini iç mânevî parçalan-

maların, ayni zamanda dışardan gelen bir hücumun tehdidi altında bulmaktadır. Batı medeniyetinin temellerini Batının kendi öz topraklarında çürütmek tehdidi içerisinde Komünizm, Rusların ellerinde, herhangi bir maddî silâhın yapabileceğinden dafa fazla müessir bir Batı aleyhdarı silâh olacağını daha şimdiden isbat etmiş bulunuyor.

Komünizm ayni zamanda Rusya'ya, beşer soyunun dörtte birini teşkil eden Çinlilerle, ayni şekilde, ne Rus ne de Garpli olmayan beşer nev'inin bu çokluktaki diğer kısımlarını Rus kampına ithal etmek hususunda da yararlı olmuştur. Bu bitarafların tâbiiyet ve sadakatini kazanmak hususundaki mücadelenin neticesinin, bütünü ile Rus - Batı uyuşmazlığının âkibeti için kesin tesirli olabileceğini biliyoruz: Çünkü beşer nev'inin bu Garpli ve Rus olmıyan çoğunluğu, Rusya ve Garp arasındaki dünya hâkimiyeti yarışında, galibiyet reyini vermeyi deniyebilir. Şimdi Komünizm, düşkün olan Asya, Afrika ve Lâtin Amerika köylüsüne, Rus sesi tarafından kendilerine medhedildiği zaman, iki katlı tesir icra edebilir. Rus sözcüsü Asya köylüsüne ilk olarak şunu söyliyebilir: «Rus örneğini takip ederseniz, Komü-

nist Rusya'nın bugün Garp karşısında durduğu gibi, Komünizm size Batıya karşı direnme kudreti verecektir.» Komünizmin Asya köylüsüne ikinci çağrısı, Komünizmin asıl iddiası olacaktır: Şahsi teşebbüsün kudreti dahilinde olsa bile yapamıyacağı ve isteyemiyeceği, Asya memleketlerindeki zengin bir azınlık ile yoksulluk içerisindeki bir çoğunluk arasında mevcut hudutsuz eşitsizlikten onları yalnız Komünizm kurtarabilir. Bununla beraber Komünizmin kendilerine çağrıda bulunacağı toplum yalnız gayri memnun Asyalılar değildir. Komünizm bütün insanlara da çağrıda bulunmaktadır, çünkü Atom çağında kendi kendimizi yoketmeye karşı tek ve şaşmaz şıkkımız olan beşeriyeti birliğe kavuşturmak iddiasında bulunabiliyor.

Öyle görünüyor ki, Rusya ile Batı arasındaki mücadelede, teknolojik sevkü idare değilse bile mânevî teşebbüs kudreti şimdiki halde Batıdan Rusya tarafına geçmiştir. Biz Garpliler kendimizi buna kaptıramayız; çünki Rusların alıp benimsedikleri bu Garp bid'atı -Komünizm- Garpteki halkın büyük ekseriyetine, bozulmak, kötü yola sürüklenmek ve felâketli bir doktrine ve hayat tarzına düçar ol-

mak gibi görünüyor. Bir teolog bunu, bizim büyük Batılı modern bid'atçımız Karl Marx, karakteristiği entellektüel hatâ ve ahlâki sapıklık olan bir bid'atçının yapacağını yaptı şeklinde ifade eder. Ortodoks âdetinde reform yapılması zaruretini haykırmak gibi bir noktaya parmağını basmak suretiyle o diğer bütün dikkate alınması gereken hususlardaki görüş kudretini kaybetmiş ve bu sebeple hastalığın kendisinden daha kötü olan bir ilâç ortaya koymuştur. Komünizm denilen bu Garp bid'atını bizden almak suretiyle teşebbüs kudretini biz Garplilerden gasbetmek konusunda Rusya'nın son zamanlarda gösterdiği başarı ve onu Garp aleyhdarı bir zehirli gaz bulutu içerisinde Dünyaya serpmekte olması, elbette Komünizmin muzafferiyetinin mukadder olduğunu ifade etmez. Marx'in görüşü Marx'çı olmayan gözlere, insan kalp ve kafalarını devamlı surette tatmin etme ihtimallerinin sabit olması bakımından çok fazla kısır ve çok çarpık görünüyor. Buna rağmen Komünizmin başarısı, şimdiye kadar yaptıkları ile, müstakbel fena şeylerin bir kötü alâmeti gibi geliyor. Bunun bize ifade ettiği husus, Dünya ile Batı arasındaki hâlihazır mücadelenin şimdi teknolo-

jik plândan mânevî plâna intikal etmekte olduğudur. Bizim için istikbale ait meçhûlâttan ibaret olan, tarihin bu müteakip faslına dair bazı ışıklar, Dünyanın Yunan ve Roma ile daha önceki mücadelesinin tarihinde bulunabilir. Fakat buna bakmadan önce, İslâm, Hind ve Uzak Doğu âlemlerinin Batı ve Rusya ile şimdiki mücadelelerinde nasıl bir durumda olduklarını görmeliyiz.

II

İSLÂM ÂLEMİ VE GARP

Birinci bahiste Rusya'nın Garp ile karşılaşmasında iki noktaya işaret edilmişti. Bunlardan birincisi, Rusya'nın Batıya karşı varlığını koruyabilmesi için Batının silâhlarını benimsemeye muvaffak olması, ikinci nokta ise, Rusya tarafından benimsenen bu Garp silâhlarından birisinin bir inanç olması ve bu Komünizm ideolojisinin kendilerine mal edilmesi suretiyle Rusya'nın müdafaa durumundan çıkıp mukabil taarruza geçerek bugün Batı dünyasında pek fazla endişe duymamıza sebebiyet vermesidir. Rusya'nın Batı âlemimiz ile ferdi hayat devremize rastlayan bu münasebeti bazı hususlarda eski bir hikâyenin tekrarından başka birşey değildir. Bu hikâyede Garp medeniyetinin bugünkü rolü selefi olan Yunan-Roma medeniyeti, Rusya'nınki ise İslâm dünyası tarafından oynanmıştır.

Komünizm bir Hıristiyanlık bid'atı olarak adlandırılmıştı; ayni tasvir İslâmiyete de uyar. İslâmiyet Komünizm gibi çağdaş Hıristiyanlık tatbikatının kötü taraflarile mücadele eden bir reform plânı olarak muvaffakiyet yolunu açmıştır. İslâmiyetin ilk günlerindeki başarısı, eğer salim akide bid'ata hücumunda ve onu ıslâh hususunda isteksiz olursa, reform getiren bir bid'atın câzibesinin ne kadar kudretli olabileceğini gösterir. Hıristiyanlığın yedinci asrında Müslüman Araplar, Büyük İskender Pers İmperatorluğunu fethettikten, Romalılar da Kartaca'yı mağlûp ettiklerinden beri hemen hemen bin yıl Yunan ve Romalıların hâkimiyeti altında kalmış olan, Suriye'den kuzey Afrika'ya ve oradan İspanya'ya kadar birtakım Doğu memleketlerini Hıristiyan Grek - Roma nüfuzundan kurtarmışlardır. Bundan sonra on birinci ve on altıncı asırlar arasında hemen Hindistan'ın tamamına kadar olmak üzere fetihlerine devam etmişler ve dinleri sulh yoluyla daha da geniş bir sahaya yayılmıştır: Doğuda Endonezya ve Çin'e, güney batıda Tropik Afrika'ya kadar. Rusya dahi, önceki fasılda gördüğümüz gibi, Orta Çağın sonlarında, sonradan İslâmiyeti kabul eden Tatarlara tâbi oldu.

Küçükasya'da ve güney doğu Avrupa'daki Doğu Ortodoks Hıristiyanlığının bakiyesi de on dördüncü ve on beşinci asırlarda Müslüman Osmanlı Türkleri tarafından fethedildi. Viyana 1682-83 den pek uzak olmıyan bir tarihte Türkler tarafından ikinci defa muhasara edildi. Bununla beraber muhasaranın başarısızlığa uğraması, Batının mütecaviz Osmanlı İmperatorluğu ile mücadelesinde meddin Garp lehine dönüşünün başlangıcı oldu. Fakat yine de 1912 den az öncesine kadar yarım aylı bayrak Adriyatikin doğu sahillerinde, İtalyan çizmesinin karşısında dalgalanmağa devam etti.

İslâm tarihinin erken safhalarındaki bu parlak askerî ve siyasî başarılar Türklerin ve diğer Müslüman kavimlerin, Garp silâhlarını, vasıtalarını, müesseselerini ve fikirlerini benimsemek suretiyle Garbe karşı koymak hususundaki Büyük Petro'nun politikasını tatbik etmek konusunda neden bu kadar yavaş davrandıklarını izah eder. Rusya'nın Büyük Petro vasıtasile teknik sahada garplileştirilmesi hareketi, onun Garpli Polonyalılar tarafından 1610-1612 de Moskova işgâlinin acısını tadışının sonunda, aradan yüzyıl geçmeden başladı. Halbuki öte tarafta, Türklerin 1683 deki Vi-

yana bozgununu müteakip bir Türk Sultanının piyade eratını Batı modeline göre yetiştirmek üzere ilk adımları atmasından önce yüzyıldan fazla bir zaman ve bir Türk Devlet adamının vatandaşlarını, Garp hayat tarzını bütünü ile ve herhangi bir sınır koymadan benimsemeye teşvikinden önce 236 yıl geçti.

1789 da tahta çıkan III. Sultan Selim'in önayak olduğu askerî reformlar, 1768-74 deki büyük Rus-Türk harbinde Rusya tarafından Türkiye'nin mağlûp edilmesinin tevlid ettiği şok neticesinde başlamıştır. Çünkü o zamana kadar Türkler Rusları, hakir gördükleri kendi tebeaları olan Doğu Ortodoksu Yunan ve Bulgarların kaba akrabaları gibi telâkki ediyorlardı. Şimdi ise Türkler, Garp askerî tekniğine sahip ve hâkim olmaları sebebiyle bu kaba Rusların önünde mağlûbiyetin ızdırabını çekiyorlardı. 1919 da Mustafa Kemal Atatürk'ün yürütmeğe başladığı mütemadî garplileşme hareketine gelince, eğer Birinci Dünya Harbinden sonra Türkler kaçınılmaz bir garplileşme yahut tamamen yokolma şıklarından birisini seçmek mecburiyeti ile karşı karşıya kalmamış olsalardı, hattâ Atatürk'ün akıllara hayret veren nüfûzu nazarının ve üstün liderlik kudre-

tinin dahi Türkleri eski muhafazakâr sistemden çıkarmaya muvaffak olabileceğinden şüphe ederdik.

Vâkı'a şudur ki, Türklerin 1683 de Viyana'daki başarısızlığından sonra Batının İslâm dünyasına er veya geç yapılacak olan mukabil taarruzu Türklerin ve diğer İslâm kavimlerinin Garplilerin hâfızalarında uzun zamandan beri yer etmiş olan askeri kudretleri sebebiyle gecikmişti. Türklerin on dördüncü ve on beşinci yüzyıllarda Doğu Ortodoks Hıristiyanlığını fetihlerine Batı âleminin mukabelesi, Haçlıların felâkete sürükleyen başarısız yollarından yürüyerek İslâm âlemine yeniden bir cephe hücumu şeklinde değil, fakat Okyanusu fethederek İslâm dünyasını çevirmek suretiyle olmuştur. Afrika'nın deniz yoluyla dolaşılması Garpli Portekiz denizcilerini, Hindistan'ı istilâ eden Müslümanların son dalgasını teşkil eden ve bu memlekete kara yoluyla Orta Asya'dan gelen Moğollardan birkaç yıl önce, Hindistan'ın batı sahillerine getirmiştir. İspanyollar tarafından Atlantik Okyanusu'nun ve Meksiko yoluyla Pasifik'in aşılması, şimdiye kadar kürenin öte tarafında yâni Tuna vadisinde ve Akdenizde birbirleriyle komşu olan Batı Hıristi-

yanlığı ile İslâm âlemi arasında Filipin Adaları'nda yeni bir Doğu Asya cephesi açılmasına sebep olmuştur. Gerçekten Garp âlemi Okyanus'u fetih sayesinde, on altıncı yüzyılın sonundan önce Müslümanların boynuna bir kement atmağa muvaffak olmuştur; fakat on dokuzuncu asra kadar bu kemendi sıkmağa cür'et edememiştir. Müslümanların geçmişteki askerî kudreti hakkında her iki tarafta da devam eden hâtıralar Garplileri ihtiyatlı ve Müslümanları ise kendine güvenli yapmıştır. Müslümanların kendilerine güvenlerinin büyüsünü yavaş yavaş kıran tecrübe, Osmanlıların ve diğer Müslüman kuvvetlerin, Batı silâhları ve modern Garp usûlündeki harbin temel unsurları olan teknoloji ve ilim ile mücehhez düşmanlar tarafından tekrar tekrar mağlûbiyete uğratılması olmuş; Müslümanların da bu tecrübeye reaksiyonu Ruslarınki gibi tecelli etmiştir.

Türkiye'de de 1789'dan 1919'a kadar, Rusya'da 1699'dan 1825'e kadar olduğu şekilde, tipik ihtilâlci garplileşme taraftarları genç kara ve deniz subayları idiler. Harp hizmeti için yetiştirilmiş meslekten gelme subaylar heyeti bir ihtilâl yatağı değil fakat muhafaza-

kârlığın müstahkem mevkii telâkki edildiği için, Garplilerin düşüncesine göre bu hâl hayret vericidir. Yine de hâdisenin münakaşa götürecek tarafı yoktur. Rusya'da garplileşme taraftarı Çar Büyük Petro'nun ihtilâl programını tatbikte faydalandığı en müessir unsurlar onun genç muhafız subayları olmuştur. Ve Petro'nun zamanından yüz seneden fazla bir müddet sonra 1825 de muhâfazakâr Çar I. Nikola'ya karşı yapılan başarısız ihtilâlin tertipçileri de 1814 de Fransa'da milletlerarası orduda çalışmış ve Batının siyasî fikirlerinin tesirinde kalmış subaylardan terekküp etmekte idi. On dokuzuncu asırda Rusya'nın tipik ihtilâlci peygamber veya liderlerinden birisi, hâli vakti yerinde bir arazi sahibinin oğlu olarak dünyaya gelmiş, askerî ve sivil işlere girmiş, bir edebî mecmuada felsefeye çalan yazılar yazmış ve devlet hizmetinden genç yaşta tekaüt olarak hayatının geri kalan kısmını kiracı sıfatile ve Rusya'nın garplileşmesi yolundaki siyasî ve içtimaî reformun hizmetinde geçirmiştir. Türkiye'de cereyan eden de esas itibariyle ayni hikâye idi. Başarısız lider, garplileşme taraftarı III. Sultan Selim ve onun daha müessir muakkibi II. Mahmud, her ikisi de işe Batı

tarzında tâlim ve terbiye görmüş askerî birliklerle başladılar; ve Rusların 1825 deki başarısız ihtilâllerine karşılık başarılı geçen 1908 Türk ihtilâlinde genç subaylar hareket verici ruhlar olmuşlardır.

Türklerin misalinde genç subayların garplileşmede birinci pilânda gelmelerinin sebebi âşikârdır. 1908 Türk ihtilâlinin maksadı, hemen tesisinin akabinde reaksiyoner II. Abdülhamid tarafından bertaraf edilmiş olan Garp tarzındaki 1876 parlâmenter Türk Anayasasını yeniden kurmak idi. Garp liberalizminin tekrar Türkiye'de baş kaldırmamasını temin için, otuz yıllık mutlak idaresi sırasında Abdülhamid'in siyasî stratejisi, her şekildeki «tehlikeli düşünce» yi baskı altına almak olmuştur. Onun rejiminde kitaplar ağır bir sansüre ve öğretim kontrola tâbi tutulmuştur. Abdülhamid'in sistemli surette karanlığa götüren idaresinin tek istisnası, askerî öğrencilerin profesyonel harp hizmetleri için tâlim ve terbiye edilmeleridir. Abdülhamid marazi bir şekilde ihtilâlden korkuyordu; fakat ayni zamanda Türk askerî öğrencilerinin Garp askerlik bilgisinin gelişmeleri ile ayni hizada yürümelerine engel olursa -bazı daha müessir yabancı askerî kuvvetler ta-

rafından fethedilmek suretiyle başka bir yoldan İmperatorluğunu kaybedeceğini kesdirebilecek bir akla sahipti. Tabiî o Türk askerî öğrencilerinin Garp tarzında tahsil ve terbiyesini, mümkün olan en dar meslekî hudutlar içerisinde tutmağa gayret etmiştir. Fakat bir kere bu genç Türklerin Garbin askerî metin kitaplarını incelemek üzere Batı dillerini öğrenmelerine müsaade edilince onların zihinlerini Garp siyasî fikirlerinden tecrit etmek mümkün olamamıştır. Böylece askerî öğrenciler Abdülhamid Türkiyesinde Garpten gelecek tesirlere açık bir zihnî pencere halini muhafazaya muktedir bir sınıf teşkil etmişlerdir. Bunun içindir ki 1908 de, otuz yıllık, karanlığa yönelmiş bir mutlak rejimden sonra, Türkiye'de Garp liberalizminin taze kuvvetinin elebaşları askerî birliklerdeki subayların genç nesilleri olmuşlardır.

Hattâ ileri derecede reaksiyoner olan II. Abdülhamid gibi bir Sultan tarafından da kabul edilen, Türk ordusunun garplileştirilmesi zarureti, yukarıda da zikrettiğimiz gibi, bu despot Padişahın zamanından yüzyıl önce, onun hür düşünceli bahtsız selefi III. Selim tarafından itiraf ve teslim edilmiştir. Fakat ta-

rihin bu ilk safhasında, Türkiye'de, inanmış Garp taraftarları bile, iradi olarak memlekete soktukları yabancı Batı medeniyetine karşı yürekten bir sevgi beslemiyorlardı. Niyetleri «Avrupa'nın hasta adamı» nı ayakta tutabilecek asgarî dozda bir Garp kültürünü almak idi. Ve bu çokgören espri Türkiye'de garplileşme reformlarından yeni bir safhanın da bir diğerinden sonra boşa gitmesine sebep oldu. Tarihin, bu eski Türk garplileşme taraftarları hakkında verdiği hüküm «her zaman çok az ve çok geç» tir. Garp üniformasını giydirmek, ellerine Garp silâhlarını vermek ve Türk subaylarına Garp usulünde meslekî tahsil göstermekle Avusturya gibi Garp kuvvetleri veya Rusya gibi garplileşen kuvvetler ile yapılacak harplerde Türkiye'yi ayakta tutmaya muvaffak olacaklarını ümit ettiler. Onlar Türklerin bütün diğer hayat sahalarında an'anevi islâmi temeli muhafaza etmesini istiyorlardı. Asgarî dozda garplileşme politikasının kusurluluğunun ve başarısızlığa uğramaya mahkûm olmasının sebebi bu ilk Türk askerî islâhatçılarının hakikatleri görmemeleridir. Halbuki Petro bu konuda hakikati kavramak dehasını göstermiştir. Bu gerçek, her medeniyetin, her hayat tar-

zının bir bütün olduğu ,ve onun bütün unsurlarının birbiriyle beraber ve birbirine bağlı olduğu hakikatidir.

Meselâ, on yedinci yüzyıldan bu yana Garp âleminin Dünyanın geri kalan kısmına nisbetle üstünlüğünün sırrı sadece Garbin silâhlarında, askeri tâlim ve terbiye tarzında aranamaz. Bu üstünlük hattâ sadece askeri teçhizatı temin eden sivil teknolojide de bulunmamaktadır. Bu, günümüzün Batı toplumunun bütün düşünce tarzı ve ruhu hesaba katılmaksızın da anlaşılamaz. Hakikat şudur ki, Garp harp san'atı daima Garp hayat tarzının yalnız bir veçhesini teşkil etmiştir. Bu sebeple, yabancı bir cemiyet bu san'atın bağlı olduğu hayat tarzını da birlikte yaşamağa niyet etmeden onu almağı deneyecek olursa bu hünere sahip olmakta başarısızlığa uğrayacaktır. Buna karşılık, normal Garpli ölçülere göre mesleğinde muvaffak olmuş Rus, Türk veya Garpli olmayan herhangi bir subay bu başarıyı ancak, meslek kitabında veya resmigeçit sahasında görülenden daha ziyade olarak Garp medeniyetinden faydalanmakla elde edebilmiştir. Hakikatte Türkiye'nin daima ısrarla üzerinde durduğu «Garp meselesi» nin uzun uzadıya araştırılmış çözüm yolu, gerçek

bir çözüm yolu değildi ve Türk tarihinin ilerisi için iki şık gözüküyordu : Sonunda Türkler ya Batı medeniyetini asgarî dozda alma hatâsının cezasını mahvolmak suretiyle çekecekler veya bütün kalpleri, kafaları, ruhları ve kuvvetleri ile garplileşmek suretiyle kendilerini yok olmaktan koruyacaklardı. Bu şıklardan birincisi onları inkırazın eşiğine getirdikten sonra, Mustafa Kemal Atatürk'ün liderliği altında, daha fazla gecikmeden, tahditsiz garplileşme yoluna girip baş aşağı gelmekten son ânda kendilerini kurtarabilmişlerdir.

Mustafa Kemal Abdülhamid rejiminin son günlerinde Garp tarzında bir mesleki askeri terbiye aldığı sırada Garp fikirlerini benimsemiş olan genç subaylardan birisi idi. Sonra da 1908 ihtilâlinde faal rol almıştı. Mustafa Kemal'in şansı, Birinci Dünya Savaşında Türkiye'nin, müttefiki Almanya'nın meğlûbiyetini paylaşması neticesinde onun da yenilmesi ile başlar. Mustafa Kemal Türkiye'ye daima felâket getirmiş olan yarım garplileşmenin artık kâhredici olabileceğini görecek bir basirete sahipti ve vatandaşlarını kendi liderliği altında sevkedecek bir karakteri vardı. Mustafa Kemal'in siyaseti Türkiye'yi tamamiyle Garp ha-

yat yoluna çevirirken hiçbir sınırlamaya gitmemek maksadını güdüyordu. 1920 lerde Türkiye'de, ihtilâlci olduğu kadar başka herhangi bir memlekette böyle kısa bir zamanda temkinli ve sistemli bir şekilde tatbik edilememiş olan bir programı yürürlüğe koymuştur. Adetâ Batı âlemimizdeki Rönesans, Reform, on yedinci asrın sonlarındaki lâik ilmi zihniyet inkılâbı, Fransız İhtilâli ve sınai inkılâbın hepisi birden bir şahsın hayat devresi içerisine sıkıştırılmış ve kanunla mecburî kılınmıştır. Türkiye'de kadının hürriyetine kavuşması, İslâm dininin devlet işlerinden ayrılması, konuşulan Türkçenin yazısı olarak lâtin harflerinin eski Arap harflerinin yerine geçirilmesi 1922-28 yılları arasında temin edilmiştir.

Bu inkılâplar tek parti ile çalışan ve kuvvet inhisarından faydalanan bir diktatör tarafından yapılmıştır. Belki de daha az müteahkkim bir metod ile bu kadar çok şey bu kadar kısa zamanda yapılamazdı. 1920 lerde Türkiye ya yaşama tarzını tamamile değiştirecek veya mahvolacaktı. Türk halkı her ne pahasına olursa olsun yaşamaya devam etmek yolunu seçmiştir. Zararlı yollardan birisi Faşist — Nazi — Komünist tipindeki bir rejime inkıyad devresi olabilirdi, fa-

kat Türkiye'de tek parti hükûmetinin diktatoryal kuruluş ve teâmülü aslâ bu totaliterlerin ifratlarına düşmemiştir: Netice bu suretle müessir ve vaadkâr olmuştur. 1950 umumi seçimlerinde Türkiye tek partili bir rejimden iki partili bir rejime gönül rızası ile ve herhangi bir zorlama olmaksızın, kan dökülmeden girmiştir. İdareyi uzun zaman elinde tutmuş olan parti seçmenlerin arzusunu, evvelâ onların serbest seçimine imkân vermek ve ikinci olarak kendisi için gayri müsait şekilde tecelli eden seçim neticesini idareden çekilmesine ve muhalefeti devralmasına bir işaret telâkki ederek kabul etmiş oluyordu. Muhalefet de kendi hesabına ayni anayasaya bağlılık ruhunu göstermiştir. Onlar da kendilerini iktidar koltuğunda buldukları zaman, seçimlerin neticelerine hürmet etmiş ve gönül rızası ile bu seçimlerin galiplerine yerlerini terk etmiş bulunan yeni muhalefetten intikam almak üzere harekete geçmemişler ve iktidarlarını kötüye kullanmamışlardır.

Devlet adamlarının birçok nesiller boyunca iğreti bir şekilde yalnız Garbin harp usullerini almağı denedikleri Türkiye'de, Batı medeniyetinin ruhuna onun harp usullerinden çok

daha yakın olan anayasaya bağlı parlamentolu Garp hükûmet muessesesi gerçekten ve samimi olarak kök salmış görünüyor. Hâl hakikaten böyle ise, bu dürüst hareketin bir bakıma bir zaferi ve biz Garplilerin inandığı, politikada bir itidâlin husûlüdür. Ve bunlar Batının Dünyaya sunduğu güzel hediyelerdir. 1917 den beri istibdat hükûmeti yoluna sapmış, kısmen veya ismen demokrat birçok milletler gördük. Bu milletlerden meselâ İtalyanlar ve Almanlar gibi bazıları, son zamanda Garbe dönmüş mühtediler olmayıp Garp ailesinin aslî üyeleridirler. Binaenaleyh 1950 Türk seçimlerinde Garp anayasa ruhunun zaferi belki de hattâ bütün dünyada politik meddin sırasına delâlet eden bir alâmet olabilir.

Tabiatile hayırlı nimetler oldukları şüpheli olan diğer Batı fikir ve müesseseleri de vardır ve bunlardan birisi bizim Batı Milliyetçiliğimizdir. diğer birçok İslâm kavimleri beraberlerinde olmak üzere Türkler de, başka Batılı milletler gibi, milliyetçilikten kuvvetli bir şekilde faydalı veya zararlı tesirler görmüşlerdir. Binaenaleyh biz, ecdaddan gelen geleneklerine ve müşterek dinlerinin esaslarına göre, soy, dil ve coğrafi saha ayrılığına rağmen bütün Müslümanların kar-

deş olduklarını kabul eden bir İslâm âlemine bu mutaassıp Garp siyasi idealinin zorla sokulmasının neticesinin ne olacağını kendi kendimize sormak durumundayız. Şimdi, Batı teknolojisinin gelişmesi sayesinde mesafe mefhumunun ortadan kalktığı ve Garp hayat tarzının Rus hayat tarzı ile bütün beşeriyeti tâbiiyeti ve tesiri altına almak üzere rekabet ettiği bir dünyada, İslâmiyetin temeli olan insanların kardeşliği an'anesi, Batının düzünelerce birbirinden ayrı milliyetler için benimsediği müstakbel devletler an'anesinden daha çok zamanımızın içtimaî ihtiyaçlarına tekabül eden daha güzel bir ideal olabilirdi. İkinci Dünya Harbinden beri Garp camiasının nefsini içinde bulduğu yeni durumda kendi içinde müstakil kırk devlete bölünmesi, bütünlüğü aleyhine taksime uğramakta olan bir ailenin sukutu hususunda ki tehlike ve tehdidi de birlikte getirmektedir. Ve yine de Garbin prestiji hâlâ, Garbin milliyetçilik mikrobunu Dünyaya aşılamağa devam edecek kadar üstündür. Öyle ümit edilir ki, her hâl-ü kârda, Garbin bu siyasi hastalığının yayılması İslâm âleminde an'anevi İslâmî birlik duygusu ile önlenmiş olsun. Dünyaya şâmil bir siyasi ve içtimai birlik bugün biz insanlar

ve bizim kurtuluşumuz için bu atom devrinde geçmişte olduğundan çok daha âcil bir zaruret olmaktadır.

Türk halkı Atatürk'ün ilhamı sayesinde, Garp milliyetçiliği ve herşey dahil olmak üzere, bir istisna yapmaksızın modern Garp hayat tarzını kendine maletmek suretiyle müşterek «Garp problemi» ni çözmeği deneyerek muhakkak bütün İslâm âlemine bir hizmette bulunmuştur. Fakat diğer İslâm memleketlerinin, Türk rehberlerinin ışıklandırdıkları bu yolu aynen takip etmeleri şart değildir.

Meselâ, Fas'ın Atlantik sahillerinden İran'ın garp sahillerine ve kuzeyde Halep ve Musul'dan güneyde Hartum ve Aden'e ve Maskat ile Zengibar'a kadar çeşitli lehçeleriyle konuşulan fakat bir standart edebi dil ile yazılan birleşik bir dilin hakim olduğu Arapça konuşan İslâm memleketleri vardır. Kahire, Şam ve Beyrut'ta neşredilen kitap ve gazeteler bütün bu cesim sahaya ve daha ötelere yayılır; çünki Arapça, konuşma dili olmadığı birtakım İslâm memleketlerinde de din dilidir. Arapça konuşan bu âlemin, evvelce Amerika'daki İspanyol İmperatorluğunda olduğu gibi, yirmi birbirinden müstakil milli devlet halinde parçalana-

rak biri diğeri ile o derece sıkı münasebeti olan sahalarda Garp modellerine göre yaşamaları gerçekten lüzumlu mudur? Bu bizim Batı medeniyetimizin, Arapça konuşan kavimlerce aynen kopye edilmesi çok acıklı olan bir kötü tarafıdır.

Daha sonra, İslâm âleminin bütün kenar bölgelerinde, Tropik Afrika'da, Hindistan'da, Çin'de, Sovyetler Birliği'nde Müslüman olmayan kitleler arasında serpilmiş bulunan Müslüman azınlıkları, birçok müstakil devletler meydana getirmeğe kabiliyetli, mütekâsif coğrafi bir blok halinde bir araya toplanmaya aslâ muvaffak olamıyacaklardır. Sayılarının milyonları bulduğu söylenen bu yaygın Müslüman cemaatleri, göreceğimiz gibi, bu neviden yeğâne insan topluluklarını teşkil etmemektedir ve bunlar gibi bütün dağınık cemaatlere Garp Milliyetçiliği İncili'nin çağrısı, yeni bir hayata değil, fakat ölüm fermanına çağrı oluyor. Büyük Hindistan yarımadasının bütün sathına yayılmış olan Müslüman cemaati örneğini alalım : 1947 de, Büyük Britanya Hindistan'dan çekildiği zaman, Garpli milliyetçilik ruhu maalesef, bu Garp ideolojisini Hindistan'a sunan belli Garp milletinin mümessilleri tarafından vazedilmiş

olan iyi örneği takip etmemiştir. Önceki İngiliz idarecilerin ayrılışından sonra da bizim Garp milliyetçiliğimiz Hindistan'da kalarak, vaktiyle birleşik olan yarımadanın birbiriyle daimi münakaşa halinde olan iki halef devlet yâni Hinduların Hind Birliği ile Müslümanların Pakistan'ı halinde bölünmesine âmil olmuştur. Muhakkak ki bu bölünme her ikisi için de bir bahtsızlıktır. Hint Birliği Birleşik Hindistan'dan daha eksik birşeydir. Pakistan ise, biri diğerinden Hind Birliği'nin bütün genişliğince bölünmüş iki parçadan mürekkep bir memlekettir. Bu içinden çıkılmaz taksimden sonra da milyonlarca Hindu ve Hind Müslümanı kendilerini hududun ters tarafında yaşamağa mecbur bulmuşlar ve evlerini barklarını terk ederek kendilerini sevmiyen bir devletin idaresine düşmek gibi zâlim bir tercih karşısında kalmışlardır.

Pakistanlılar, şimdi millî bir devlete sahiptirler ve bu devlet geniş ve kesif nüfusludur. Fakat bu Hind Müslümanları bu devlet için, Türklerden çok ve Mısırlılardan daha çok cereme ödemek mecburiyetindedirler. Onlar her ikisi de bizim Garp milliyetçiliğinin değerini, edindikleri tecrübelerle keşfetmişlerdir. Pakis-

tanlılar da Türkler gibi, sade öteki Müslüman milletler için değil fakat bir bütün olarak Dünya için de faydalı olabilecek dersler almış bulunuyorlar.

III

HİNDİSTAN VE GARP

Hindistan'ın Garple mücadelesinde onun, Dünyanın diğer herhangi bir cemiyeti ile ortaklaşa faydalanmadığı bir tecrübesi vardı. Hindistan başlı başına bir âlemdir ve bizim Batı topluluğumuz büyüklüğünde bir cemiyettir. Hindistan sadece Garp silâhlarının hücumuna uğrayıp darbe yemekle kalmamış, onlar tarafından istilâ ve tamamile fethedilmiş bir büyük Garpli-olmayan cemiyettir. Fakat sadece fethedilmekle kalmamış, arkasından da Garpli idareciler tarafından hüküm ve idare edilmiştir. Bengal'de bu Garpli idare hemen iki asır ve Pencap'ta yüz yıldan fazla sürmüştür. Böylece Hindistan'ın Garp tecrübesi Çin veya Türkiye'ninkinden daha fazla, Rusya ve Japonya'nınkinden pek daha çok zillet verici olmuştur. Fakat bilhassa bu sebep dolayısıyla da çok daha yakın bir münasebet kurulmuştur.

Hindliler ile Garpliler arasındaki şahsi temaslar daha çok olmuş ve biz Garplilerin cevheri ihtimal Hind'in ruhuna daha derin bir şekilde nüfûz etmiştir.

Önce Müslüman silâhları tarafından fethedilmemiş olsa idi belki Hindistan Garp silâhları tarafından da fethedilmemiş olacaktı. Okuyucuya zaten, Hindistan'ın Müslüman fatihleri olan Moğolların son dalgasının Hindistan'a, Batılı denizcilerin ilk portekizli dalgalarının 1489 deki ilk karaya çıkışlarından pek çok sonra varmadığını hatırlatmış bulunuyoruz. Bu Müslüman Moğollar Britanyalı Garplilerin hemen hemen bütün Hindistan'ı tek bir hükûmetin idaresi altına almalarında öncülük etmişlerdir. Hindistan'daki Moğol sulh devresi, zirvesine yükselmiş olan sonraki Britanya sulh devresi kadar müessir olmamış olabilir; fakat Moğol sulh devresi Britanya sulh devresi kadar devam edip onsekizinci asırda parçalara bölünmüş ve birtakım miras bırakmıştır ki, Moğolların Britanyalı muakkipleri için Moğol İmperatorluğunun bu parçalarını tekrar bir araya getirmek o kadar zor olmamıştır. Bu miraslardan biri, onsekizinci yüzyıl boyunca Hindistan'daki anarşi sırasında kendi hızı ile

yürüyüp giden, İmparatorluk arazi geliri teşkilâtıdır. Bu iş yürümüştür, çünkü bir Hind itiyadı haline gelmiş bulunuyordu. Hindistan'a yabancı fatihler tarafından zorla kabul ettirilmiş bulunan bir imparatorluk sisteminde itiyadın zorlaması suretiyle Hind kalp ve kafalarının râzı edilmesi hali, Moğolların Britanyalı muakkiplerinin faydalandıkları ikinci Moğol mirasıdır. Hindistan'ın Moğol hükümdarlarının Britanyalı halefleri, Moğol seleflerinin Hindli kafalarına aşılamış oldukları itiyadları 1830 larda kasdi olarak değiştirmeye başladıkları zaman, Moğol hakimiyetinin bizzat ihya hareketlerinin sona erişini muahaze etmişlerdir. 1830 larda Hindistan'ın Britanyalı efendileri, Hind zihinlerine, Hindistan'daki İslâm ve Hindu yüksek tâlim ve terbiyesinin yerine Garpli olanını yerleştirmek suretiyle Garbe bir pencere açmışlar, bu münasebetle Hindlilere Britanyalı hâkimlerinin Garpli hürriyet fikirlerini, parlamenter meşruti idare tarzını ve milliyetçiliği takdim ve telkin etmişlerdir. Hindliler de politika sahasındaki bu Garp terbiyesini gönülden kavramışlardır. Bu hal onları Hindistan lehine taleplerde bulunmaya ve netice olarak Britanyalıları Hindlilere haklarını teslim etme-

ğe yâni şimdi Büyük Britanya'nın memnunluk duyduğu neticeye sevk etti ve onlar kendi hükûmetlerini kurmuş oldular. Bugün artık Hind Birliği'ndeki Britanya hâkimiyetinin Hindli halefleri ve yine Britanya hâkimiyetinin Pakistan'daki Müslüman muakkipleri, 1688 den beri Britanyalı seleflerinin Hindistan Hükûmeti içerisinde Büyük Britanya hükûmetinin idare ve temsil esasları dairesinde büyük Hindistan yarımadasının paylarına düşen parçalarını idare vazifesine kendilerini vakfetmiş bulunuyorlar.

Hind tâli kıt'alarından daha büyük parçanın sahipleri olan, Hindistan'ın şimdiki efendilerinin, hükûmeti, esas itibariyle yabancı fatihler tarafından vazedilen Garp usulüne göre devam ettirme yolunu seçmiş olduklarını bilhassa kayda değer buluyoruz. Birliğine dahil olan topraklarda, sekiz yahut dokuz asır önce Hindistan'ın Müslümanlarca fethinin başlangıcından beri ilk defa olarak Hindliler şimdi kendi memleketlerinin sahibi bulunuyorlar. On sekizinci asırda müslüman Moğol hâkimiyeti çöktüğü sırada, bunu derhal halef Hindu devletlerin kuruluşunun takip edeceği ânlar gelir gibi oldu. Moğol mirasına konmak üzere on

sekizinci asırda yapılan çabalamada bir müddet için, bu mirasın elde edilmesi yolunda bir Maratha Hindu İktidarı'nın uygun olacağı düşünüldü. Moğol hâkimiyetini Hindu Maratha hâkimiyetine tedbil hususundaki bu on sekizinci asır teşebbüsü, daha kudretli bir Garpli elin müdahalesi ile akamete uğradı. Fakat Maratha hâkimiyetinin yerine Britanya hâkimiyetinin tesisi, kendi vatanlarında Hinduların yeniden uyanışını durdurmadı. Hindu rönesansı tarafından benimsenen askeri metod on yedinci asırda bir askeri başarısızlık ile sona erdiği zaman Hindu enerjisinin teksifi cereyanı sadece bir başka kanala çevirilmiş oldu. On sekizinci asırdaki fasılanın devamlı olarak Hindular, on dokuzuncu ve yirminci asırlarda Britanya hâkimiyeti altında Hindistan'da mütemadi surette iktidarı elde etmeğe devam ettiler. Fakat bunu, benimsedikleri Britanya rejimi altında, silâh zoru ile değil, lâkin garplileşmiş bir âlemde iktidarı elde etmenin birçok anahtarlarını veren Garp öğretim, idare ve hukuk sistemine hâkim olmak suretiyle yaptılar.

Garp barış san'atını müessir bir şekilde öğrenmiş olan Hindlilere Hind tarihinin Garpli devrinde açılmış olan fırsatları görüp yaka-

lamakta Hindular Hindli Müslümanlardan daha sür'atli davranmışlardır. Hindli Müslümanların aksine Hindular, kendilerini istikbale yöneltecek yerde faydasız bir şekilde ölü bir mâzi üzerinde kara kara düşünmeye sevkeden, son zamanlarda kaybedilmiş iktidarın ve zaferin kudret kesici hâtıralarına sahip değildiler. Karışıklıkların olduğu onsekizinci yüzyılda Müslümanların aleyhine meyletmeye başlıyan bir kuvvet müvazenesizliği, hâlen Garpli bir imparatorluğun ayni tarzdaki tâbileri olan Hindli Müslümanlarla (ondan yakalarını kurtarmış olan) Hindular arasındaki devamlı yarışta ilerleyiş için bir vasıf olarak askeri şecaat yerine zihni kabiliyetini teşvik eden barışçı Britanya idaresi altında ondokuzuncu ve yirminci asırlarda da devam edip gitmiştir. Tabiî Hindli Müslümanlar da neticede Hindu yoldaşlarının örneğini takip etmişlerdir. Onlar da bizim Batı medeniyetinin hünerlerini öğrenmeye koyulmuşlardır. Yine de, Britanya'nın Hindistan'daki hâkimiyetinin gönüllü tahliyesi gözle görülür hâle geldiği zaman Hindli Müslümanlar, Hindistan Hükûmetinin Britanya tarafından Hindli ellere devri işi ile birlikte Hindistan'ın Hindu ve Hindli Müslüman birer devlet arasın-

da taksiminde ısrar etmişlerdir. Filhakika ayrılma hususundaki bu ısrar, Hindistan'da Müslümanlar ve Hindular arasındaki kuvvet muvazenesinin «Büyük Moğollar»ın günlerinden beri Müslümanların zararına olarak ters döndüğü hakikatının teslimi demek idi. Hindu Müslümanlar, bütün kıt'ayı kavrayan bir Hindu-Müslüman Birleşik Devleti'nde bu sefer de halkın Hindu ekseriyeti tarafından boğulmaktan korkmuşlardır.

Böylece 1947 de hâkim unsuru Müslüman olan Pakistan, hâkim unsuru Hindu olan Hind Birliğinden ayrılmakla beraber Britanya Hind İmparatorluğu'nun iki halef devletinin hedefleri tamamiyle aynıdır. Tarihlerinin bu ilk faslında her iki devlette de iktidar, halk içerisinden, Garpte tahsil görmüş ve bu yolla Garp fikirlerinden ilham almış olan elemanlar elindedir. Eğer bu unsurlar Hindistan ve Pakistan'da, ayni zamanda Seylan'da iktidarda kalırsa, bu Asya memleketlerinin devlet adamlarının nüfuzlarını, kendi vatandaşlarını «Hür Dünya» mızın üyeleri olarak kalmaya ikna etmekte kullanmalarını bekliyebiliriz. Şüphesiz bu Asyalı devlet adamları Batılı ve Asyalı halkların müşterek evi olması lâzım gelen

«Hür Dünya» da ailenin Asyalı âzalarına karşı insafsız ve kıskandırıcı bir fark gözetilmemesini talep etmeye devam edeceklerdir. Ve biz Garpli üyelerin de, Dünyamızı «hür» diye adlandırmakta ciddi ve samimi isek, Asyalı dostlarımıza tatmin edici teminat vermemiz gerekir. «Hür Dünya» nın biz Garpli üyeleri, bizim açık liberal prensiplerimize uymakta ağır hataya düşmedikçe, Hindistan ve Seylan'ın Garp usulüne göre yetiştirilmiş, Garp zihniyetine sahip idarecilerinin bizimle iş birliğine devam ettiklerini görmeyi ümt edebiliriz.

Hind kıt'asının halklarile iş birliğimizin muhafaza edilmesi Batı halklarının hayatî menfaatlerinden birisidir. Bu Hindistan halkları bir arada, beşer ırkının Asyalı iki rub'undan birisini teşkil eder. Büyük Britanya'nın Seylan, Hind Birliği ve Burma'daki Britanya hâkimiyetini tahliyesini tamamlamak suretiyle Asyanın Garple uzlaşması hususunda bir hareket yapmasından hemen iki yıl sonra, beşer ırkının Asyalı rub'unun ikincisini teşkil eden Çinliler Batı karargâhından Rus karargâhına geçtiler. Böylece Çin kıt'asının dostluğunu kaybettikten sonra bizim Garp âlemi Hind kıt'asının da dostluğunu kaybedecek olursa, Garp

Rusya'nın lehine olarak, Batı Avrupa ve Afrika'daki bir çift köprü başı müstesna, Eski Dünyanın ekseri kısmını elden çıkarmış olacaktır ki bu da «Hür Dünya» ile Komünizm arasındaki iktidar mücadelesi için kat'i bir hâdise olabilir. Hind kıt'asının büyük kısmını kaplıyan ve içinde Hinduların hâkim ekseriyet halinde bulundukları, Britanya İmparatorluğunun muakkibi olan Hind Birliği, Birleşik Devletler'le taraftarlarının Dünya hâkimiyeti için Sovyetler Birliği ve taraftarları ile yarışa giriştikleri, ikiye ayrılmış Dünyada bugün hâkim bir vaziyet işgal etmektedir. Beşer ırkının beşte birini teşkil eden Hindular hangi istikamete temayül etmek yolundadırlar? Önce Hinduların biz Garplilerin yolunda yürümeleri ihtimâlinin lehinde ve aleyhinde olan bazı mülâhazalara bir göz atalım.

İsterseniz önce de vâadkâr bir noktayı alalım: Hindliler ve Garpliler arasındaki ferdî münasebetler şimdiye kadar olduğundan çok daha dostane gibi görünüyor. Müellifin de 1947 den beri birçok defalar geçirmiş olduğu üzere, Birleşik Kırallık'ın birçok vatandaşları muhakkak, Hindlilerin Britanya halkına dışarıda izhar etmekte oldukları dostluktan mütehayyir

ve mütahassis olmak gibi bir tecrübe edinmiş olacaklardır. Bu hal, mahallî müşahitlerin şimdi Hindliler ve Britanyalılar arasındaki münasebetin hakikatte ne merkezde olduğunu anlamak üzere merakla seyrettikleri yabancı memleketlerde müellifin başından çok kereler geçmiştir. Yazar Hindlileri hariçte, onlarla Britanyalılar arasında bahtsız soğukluğun şimdi ölmüş ve onlarca tamamiyle gömülmüş olduğunu âşikâr bir şekilde gösterecek bir vaziyette bulmuştur. Büyük Britanya Hindistan'daki müstemleke idaresini tahliye vâdini tamamiyle yerine getirdiği zaman, öyle görülüyor ki, Hindliler şaşırmışlardı. İhtimal onlar hiçbir zaman, Britanyalıların Hindlilere olan vâadlerini yerine getirmek niyetinde olduklarına tam olarak inanmamışlardı. Ve bu sebeple, Britanyalılar sözlerinde durdukları zaman, Hintlilerin hissiyatında düşmanlıktan dostluğa âni bir değişiklik olmuştur. Britanyalılara karşı yeni dostluk hislerini izhar etmek Hindlilerin büyüklüğüdür ve Hindlilerle Britanyalıların birbirleriyle olan münasebetlerindeki bu mes'ud değişme şüphesiz bütünü ile bizim «Hür Dünya» mız için bir kazançtır.

Büyük Britanya tarafından temsil edilen Hindistan bakımından, Hindistan ile Garp arasındaki bu soğukluk 1890 lardaki Hind istiklâl hareketinin gerilerine ve 1857 trajik ihtilâfa dayanır. Bu soğukluk bir taraftan da 1780 lerde başlamış bulunan Hindistan'daki Britanya idaresinde yapılmış olan reformlara varır. Hindlilerle Britanyalıların münasebetlerinde reformlardan doğan bu soğukluk tarihin istihzarlarından birisidir. Ve hâlâ da iki hâdise arasında asla müteallik bir iç bağlantı vardır. Onsekizinci asırda Hindistan'ın yeni yerleştirilmiş idarecileri olan valiler idareleri altına yeni aldıkları Hindistanlı tâbileri ile iki mânâda lâubali idiler. Bu idareciler onları soymak ve onlara zulmetmek bakımından siyasî ve idarî nüfuzlarını kullanmakta çok haşin, fakat ayni zamanda onlarla olan içtimaî münasebetlerinde çekintisiz idiler. Hindli tâbileri ile vazife dışında senli benli oluyorlar, fakat onlara iş içerisinde fena davranıyorlardı. On sekizinci asırda Hindistandaki daha entellektüel Britanyalı sekene Hindli iş arkadaşları ile Farsça şiirler söylemekten zevk alıyorlardı. Hareketli ve canlı tabiata sahip Hindliler de İngiliz sporlarına alışmaktan zevk duyuyorlardı. Bu mevzuda, Zof-

fany'nin, 1786 da çizilmiş olan «Albay Mardaunt'un Lucknow'da horoz döğüşü» tablosuna bir bakınız. O bir bakışta, bu tarihte Hindliler ve İngilizlerin birbirleriyle çok sıkı dost olduklarını ifade eder. Filvaki Hindistan'ın Britanyalı ilk nesil idarecileri kendi Hindu ve Müslüman selefleri gibi hareket etmişlerdir. Bu kimseler beşerî ahlâk bakımından bozulmuş olduklarından gayri insanî hareketlerden uzak değildiler. Britanya hâkimiyetinin, bu bozukluğu gidermeğe kat'i karar vermiş ve bu güç işte kayda değer derecede başarı kazanmış olan Britanyalı ıslâhatçıları, kasdî surette teklifsizlik ve lâubaliliği de kökünden kazımışlardır. Çünki onlar kabul ediyorlardı ki, kendilerine, sanki çok aşağıda bulunan Hindli insan oğlunun fevkinde, yukarıda duran ayaklar üzerine konmuş teneke tanrılar hissi verilmedikçe ve onlar öyle davranmadıkça Hindli tâbileri ile münasebetlerinde Britanyalıların fevkalbeşer şekilde müstakim ve âdil olmağa imâle edilebilmeleri mümkün değildi.

Bugün, Hindlilerin kendi idarelerini bir daha ellerine aldıkları bir zamanda, Lord Cornwall'un Hindistan'da Garp idaresi standardının nasıl yükseldiğini bulma prensipi artık or-

taya atılmadığı için Hindliler ve Garpliler arasındaki münasebetlerin daha sıkı ve ayni zamanda nezih olmasına bir mâni bulunmamaktadır, ve bu hal, münasebetlerin mümkün olduğu kadar iyi olması hususunda vâadkâr bir değişikliktir. Fakat bu iyileşme nereye kadar varabilir? Netice itibariyle, Hindistan'ın 450 milyon nüfusundan Hindistan haricindeki mahdut birkaç bin Hindli herhangi bir vakitte bir Garpliye tesadüf etmiş olabilir veya eder, yahut hattâ, şimdi Hindistanı önceki Batılı âmirlerin yerine idare etmekte olan Garp zihniyetine sahip Hind azlığının bir üyesine rastlıyabilir. Bu yeni Hind idareci sınıfının istikbali ne olacaktır ? Bu sınıf hâlihazır liderlik durumunu muhafaza edebilecek midir? Eğitim yoluyla bu azlığın ruhuna aşılanmış bulunan Garp görüş ve fikirleri, hattâ bu noktada, onları Hind an'anesi karşısında ayakta tutabilecek midir?

Hayat hakkında Garp ve Hindu görüşlerinin birbirlerine ne kadar yabancı olduğu dikkate alınarak, büyük Hindu âleminin içerisindeki bir azınlığın, hattâ, şimdi idare başında olan azlığın temsil edici Batı fikir ve idealleri içerisine girdiği kadar girebilmiş olacağı hususu da kayda değer. Rusya'nın ve İslâm âlemi-

nin Garple münasebetlerile meşgûl olduğumuz ilk iki fasılda, iki halden bahsetmiştik ki bunlardan Garbin kendisile şiddetli bir surette çarpışmış olduğu Garpli-olmayan taraf, Garple birlikte Hinduizmin tasarruf etmediği birkaç müşterek şeye sahiptir. Gerçi bizim Rus çağdaşlarımız Hıristiyan Garbin çocukları değildirler, onlar Şark Ortodoks Hıristiyanları'nın çocuklarıdırlar; Bu sebeple de hem Hıristiyan dini, hem de, Hıristiyan kilisesinin üzerine aldığı, muhafaza ettiği ve sonraya devrettiği Yunan-Roma medeniyeti Garpte bizim mânevî temelimizin parçaları olduğu gibi Rus mânevî temelinin de parçalarıdırlar. Müslüman çağdaşlarımız da yine, Komünizm gibi, bir Hıristiyanlık bid'atı olarak tasvir edilebilecek olan bir dinin sâlikidirler ve bizimkinin zemini Müslümanlarınki olduğu gibi, Grek felsefe ve ilmi de Müslümanların mânevî temelinin unsurudur. Gerçekte bir kimse, çağdaş Dünya'ya bir bütün olarak bakacak olursa, onun içerisindeki başlıca kültürel ayırmaların kabaca ve basit tahlilini yapmak tecrübesinde bulunabilirdi ve bu kimse kendisini, Müslümanları, eski Şark Ortodoks Hıristiyanlarını, ve eski Garp Hıristiyanlarını bir arada tek bir büyük topluluğun

uzuvları olarak gruplandırmak durumunda görebilirdi. Öyle ki, bir kimse bu cemiyeti, Hind ve Uzak Şark âlemlerine yapılan şekilde bunlara da, kendilerine has bir yafta vurmak suretiyle onların ikisinden tefrik edebilirdi. Biz Hıristiyanların ve Müslümanların müştereken sahip olduğumuz mânevî servet -birisi Yahudilerden, diğeri Yunanlılardan olmak üzere- bir müşterek miras çifti olduğu için biz, Hıristiyan - Müslüman cemiyetimizi, Hindistanın Hindu cemiyetinden ve Uzak-Doğunun Konfeçyüs - Budist cemiyetinden ayırmak üzere, Yunan - Yahudi cemiyeti olarak yaftalandırabilirdik.

İçine bütün beşeriyeti alan bu kuşbakışı mutâlâada, müşterek bir Yunan-Yahudi hayat tarzında muhtelit Müslüman ve Hıristiyan farkları göze çarpmaz. Bu farklar, Yunan-Yahudi kültür ailemizin bütün biz Müslüman ve Hıristiyan üyeleri için müşterek olan karekteristiklerle mukayese edilince tamamiyle görünmez olurlar. Bütünü ile bizim Müslüman - Hıristiyan tarzımızı Hindu tarzı veya Uzak-Şark tarzı ile karşılaştırdığımız zaman, İslâm -Hıristiyan camiamız içerisinde, Şark Ortodoks Hıristiyanlığı ve Garp Hıristiyanlığı, ya-

hut bu Hıristiyanlıklarla İslâmiyet arasındaki farklar hemen hemen göze çarpmaz. Yine de biliyoruz ki, bu nisbeten küçük kültürel farklar, camiamız medeniyetlerinden birinin mânevî radiyasyonu suretiyle ruhların hassasiyetinden .faydalanılmak istendiği zama, bizim Yunan-Yahudi kardeş medeniyetlerimizden birisinin çocuklarının ruhlarında şiddetli mânevi karışıklıklar husûle getirebilir.

Kayda değer bir misal, Büyük Petro zamanından beri Garp medeniyetinin Rus ruhlarile müsademesi suretiyle onlar üzerinde husûle getirilen tesirdir. Bu mücadelede taraflardan her ikisi de ayni Yunan-Yahudi ailesinin azaları idiler. Bununla beraber, ayni Yunan-Yahudi ruhunun zorla kabul ettirilen tenevvüünün garabeti yüzünden temeli Yunan-Yahudi asla dayanan Rus ruhlarında husûle getirilen karışıklık çok büyük çapta olmuştur. Psikolojik bakımdan biz bu karışıklığın ciddiyetini, eziyet çekmiş ve çekmekte olan mizacı ile ondokuzuncu asır Rus edebiyatı içerisinde ölçebiliriz. Bu edebiyat, ayni ruh tâbilikleri bakımından iki âlem birbirlerine yakın olsalar bile, iki mânevî âlemi birden canlandırması talep edildiği zaman bir ruhun çektiği ıztırabı ifade eder.

Biz ayni zamanda Rus ruhları üzerindeki bu politik Garp baskısının ve zorunun ciddiyetini, 1917 de mânevî gerginliği giderme imkânını vermiş olan ihtilâlin infilâk kudreti ile de ölçebiliriz.

Halbuki, bu sansasyonel tezahürlerle yüze çıkmış olan, Garbin şiddetli tesiri ile Rus ruhları üzerinde husûle getirilmiş bu tâciz hali ihtimal, Hind ruhları üzerinde ayni yabancı Garbin mânevî zoru ile husûle getirilmiş gizli ve kapalı tâciz halinden daha çok mülâyimdir. Çünkü Rus ruhlarındaki bu karışıklık, çok şiddetli olmasına rağmen, zorla kabul ettirilen Garp medeniyetinde olduğu gibi Rus kültür mirasında da bulunan Yahudi ve Yunan unsurları yüzünden hafiflemiş olmak lâzım gelir. Hind mirasında ise Grek veya Yahudi unsurları yoktur veya Garbin şiddetli tesiri ile husûle getirilmiş sarsıntının kuvvetinin kırıldığından herhalde bahsedilemez. Şu halde Hindistan'da, yerli veya yabancı mânevî kuvvetler arasındaki, herhalde daha sert olan gerginliğin sonu ne olacaktır? Teknoloji ve ilim plânlarında, dil ve edebiyat, idare ve kanunda tamamiyle, kendilerine yabancı olan bizim Garp kültürümüzü benimsemiş olan Hindliler zâhirde, kendi yer-

li hayat tarzlarını, haddi zatında onlara Ruslardan çok daha yabancı olan Garp tarzı ile ahenkleştirmekte Ruslardan daha fazla başarılı gözüküyorlar. Buna rağmen Hindu ruhlarındaki gerginlik aşırı derecede olsa gerektir ve er veya geç serbestlemek için bazı vasıtalar bulmaya mecbur olacaklardır.

Hindu ruhlarının neticede bulacakları yardımcı vasıta ne olursa olsun, kendilerini Komünizme açmak suretiyle bizim Batı medeniyetimizle yapacakları temasdan bir yardım gelmiyeceği kendilerince âşikâr olarak anlaşılmaktadır. Çünkü -eski Ortodoks Hıristiyan Rusya tarafından benimsenmiş bir Garp bid'atı olan- Komünizm, Yunan-Yahudi mirasının parçası olduğu kadar Garp hayat tarzının da parçasıdır ve bu kültür geleneğinin bütünü Hindu ruhuna yabancıdır. Mamafi bugün Hindistandaki içtimaî ve iktisadî durumda -Komünizmin Hind çevrelerinde yabancı memleketten gelme sayılmasına rağmen- Komünizme kapı teşkil eden bir faktör vardır ve bu yıkıcı âmil, maişet mevzuunda Hindistan'da halkın artan tazyikidir. Bu mühim bir noktadır, çünki ayni faktör bugün Çin'de, Japonya'da, Hindiçini'de, Endonezya'da ve Mısır'da günün derdi ha-

lindedir. Bütün bu Garpli-olmayan memleketlerde Garple sıkı temas kendisiyle birlikte, sulama, yeni mahsûllerin idhali, ve Batı ilhâmı altında ziraat metodlarında vâki inkişaf yolları ile gıda tedariki mevzuunda müterakki bir gelişmeyi de getirmiş bulunmaktadır ve onların hepsinde, şimdiye kadar her safhada, gıda tedarikindeki bu genişleme, sabit halde kalan veya tedricen artan nüfusun hayat standardının yükseltilmesi için değil, fakat sadece açlık noktasının hemen üzerinde olan geniş bir halk kitlesinin eski seviyesinde tutulması hususunda kendini göstermiştir. İstihsaldeki müterakki gelişmelerin er geç azalması zarurî olduğu için bu kabaran nüfusun standardı zaiflemeye mecbur görünmektedir ve hâlihazır standart ile büyük çapta felâkete dûçar olma arasında bir mesafe bulunmamaktadır.

Ekonomik bakımdan bunun gibi bazı ümitsiz vaziyetlerde Komünizm, Hindistan'da ve bizim Garp hayat tarzımız kadar Komünizmin de kendilerine yabancı olduğu diğer Asya memleketlerinde belki tutunacak yer bulabilir. Çünki Komünizm, bozulmuş Asya köylüsünün vaziyetine uygun hususî bir ilâç olarak takdim edilmek üzere, toptan mecburî kollektifleştir-

me ve makineleşirme programına sahiptir. Halbuki bu durumda olan halka, müşküllerini Amerikan tarzında çözmeleri tavsiyesinde bulunmak, onlarla alay etmek olur. Bu nüfus problemi ve onun Rusya ve Garp arasındaki rekabet muvacehesinde mânâsı, bundan sonraki faslın konusu olan Uzak-Şark'a geldiğimiz zaman tekrar karşımıza çıkacaktır.

IV

UZAK DOĞU VE GARP

Son fasılda, bizim batılı hayat tarzımızın Hindulara Ruslardan ve Müslümanlardan daha ziyade yabancı olduğu imâ edilmişti. Çünkü Hindu tarzı, İslâm âlemi, Rusya ve Batının müşterek mirası olan Grek ve Yadudi asıllı maddelerden bir ufak habbeden daha fazlasına malik değildir. Uzak Şark ise Garple, Hindu âleminin kendi kültürel zemininde sahip olduğundan daha da az müşterek noktalara sahiptir. Uzak Doğu san'atında Yunan san'atının tesirinin sezilebildiği doğrudur; fakat bu Grek tesiri Uzak Şark'a Hindu kanalıyla erişmiştir. Bu tesir, bir Yahudi dini olan Hıristiyanlığın Yunan-Roma âlemini esareti altına aldığı gibi, Uzak Doğu âlemini esareti altına almış olan bir Hind dininin, yâni Buduzmin maiyetinde Uzak Şark'a gelmiştir. Hindistanın büyük bir parçası üzerine fetih yoluyla

yayılmış bulunan diğer bir Yahudi dini olan İslâmın dahi Çin'in batı hudutlarına muslihâne nüfuz suretiyle yayıldığı da bir gerçektir. Böylece Hindistan gibi Uzak Şark da, onaltıncı asırda modern medeniyetimizin tecavüzüne uğramadan önce bizim Grek-Yahudi âlemimizin nüfuzuna açık kalmıştır. Fakat Uzak Şark'ta, Gar'be tekaddüm eden bu Grek-Yahudi tesirleri Hindistan'a olandan daha da hafif olmuştur. Bunlar akraba Batı medeniyetinin zuhuruna yol açmak bakımından da bir hayli silik ve hafif idiler. Bu sebeple onaltıncı asırda Batı medeniyetinin Portekiz öncüleri Çin ve Japon sahillerinde ilk defa karayı gördükleri zaman, onlar oralara, başka seyyarelerden gelen esrarengiz ziyaretçiler gibi çıkmışlardır.

Bu ilk modern Batılı ziyaretinin Uzak Doğu halkının hissiyatı üzerindeki tesiri karışıktı. Ve teshir edilme ve tiksinmenin istikrarsız bir halitası idi. Bu ilk karşılaşmada, neticede iğrenme duygusu galip geldi. Garplı müstevlilerin onaltıncı asırdaki, Uzak Şark sahillerinde hiç beklenmiyen bu dalgası Okyanus'a dökülmüştür. Bundan sonra Japonya, Kore ve Çin «münzevi birer kırallık» olarak yaşamak üze-

re, muktedir olabildikleri derecede kapılarını kapamışlar ve kendi kendilerine düzen vermişlerdir. Mamafi bununla hikâyenin sonu gelmemiştir. Modern Avrupalı saldırganlar onyedinci yüzyılda Çin'den koğulduktan sonra ondokuzuncu yüzyılda tekrar hücuma geçmişler ve bu ikinci teşebbüste, vaktiyle Avrupa hayat tarzını Rusya ve Hindistan'a soktukları ve İslâm dünyasına sokmakta oldukları gibi Uzak Şark'a sokmakta da başarıya ulaşmışlardır.

Uzak Doğu'yu esaret altına almak üzere birbirini takip eden bu iki Garp teşebbüsünün neticeleri arasında beliren farklar olarak hesaba katılmağa değer hangi ayrılıkları görebiliriz?

Âşikâr farklardan birisi teknolojik olanıdır. Onaltıncı ve onyedinci asırlarda Garp gemi ve silâhları, Batılı müstevlilere kesin üstünlük temin edecek kadar Uzak Doğu gemi ve silâhlarına faik değildiler. Bu ilk seferde, iki medeniyetin mücadelesinde Uzak Şarklılar duruma hâkim olarak kaldılar ve onlar münasebetleri kesmek kararını verdikleri zaman Batılı ziyaretçileri buna karşı koymak kudretine sahip değildiler. Fakat, ondokuzuncu yüzyılda Garplılar Çin ve Japon sahillerin-

de tekrar göründükleri zaman ağırlık, kuvvet terazisinin Batılı kefesine geçmiş bulunuyordu. Çünkü, Çin ve Japon silâhları hâlâ iki asır önceki gibi kaldıkları halde Garplılar bu zaman içerisinde sinâ'î ihtilâllerini yapmış bulunuyorlardı. Onlar bu defa Uzak Şarklı kuvvetlerin eşine sahip olmadıkları silâhlarla mücehhez olarak gelmişlerdir. Ve bu yeni şartlar içerisinde Uzak Şark Batı nüfuzuna bir veya iki yolu açmak mecburiyetinde kalmıştır. Garbın yeni teknolojik meydan okuyuşuna kulak asmıyarak onunla karşılaşmağı deneyen bir Uzak Şarklı münzevî kırallık, hemen, kapalı kapıların Batı topları ile döğüldüğüne şahit olmuştur. Garplı müstevlileri yaklaştırmanın tek şıkkı ondokuzuncu asır Garp silâhlarının sırrını öğrenmek idi. Bu da Uzak Şark kapılarını, Batılı fatihler zorla girmeye teşebbüs etmeden önce, gönül rızası ile onlara açmak suretiyle yapılabilirdi. Japonlar Garp silâhlarının en son tiplerinin nasıl yapıldığını ve kullanıldığını öğrenmek suretiyle kendilerini Batı'ya karşı ayakta tutmak hususunda Çinlilerden daha çabuk davrandılar ve yegâne çıkar yol olan bu hareket tarzını tercih etmeyi bildiler. Fakat Çinliler dahi, sonunda ve tam za-

manında, Hindistan'ın bir Batılı devlet tarafından inkıyat altına alınmak suretindeki alın yazısından kendilerini kurtarmak üzere harekete geçtiler.

Mamafi, bütün hikâye bundan ibaret değildir. Çünkü, Garpteki sınâ'î ihtilâl sebebiyle Garp tarafından Uzak Doğu üzerinde teknolojik hâkimiyet kazanıldığı esnada Uzak Şark halkının ondokuzuncu asırda niçin kapılarını Batı medeniyetine açmağa kendilerini zorladıklarını izah etmek gerekmektedir. Ve biz hâlâ onyedinci ve onsekizinci asırlarda onların Garplı ziyaretçilerini koğmak ve Garp âlemi ile münasebetleri kat'etmek hususunda neden harekete geçmiş olduklarını açıklamak mecburiyetinde kalıyoruz. Uzak Şark ile modern Garbın ilk karşılaşmasının bu neticesi, ilk bakışta hayret vericidir. Çünkü, Batılılar onaltıncı asırda Uzak Doğu ufuklarında ilk defa kendilerini gösterdikleri zaman, Uzak Şark halkı da kendilerini, bu hiç tanımadıkları yabancıları hoş karşılamağa ve onların hayat tarzını benimsemeğe, üç asır sonra yaptıklarından daha hazır bir vaziyette gösterdiler. Garplılar sonuncusunda da ilk ziyaretçilerinde yapmış oldukları talepleri tekrarlıyarak gel-

mişlerdir. Yine de, Uzak Şark halklarının üzerlerine almağa suerti kat'iyede isteksiz olduklar bu ikinci mücadele, Garp hayat tarzının Uzak Şark'ta kabulü ile sona ermiştir. Halbuki «hoş geldiniz» ile başlıyan birinci mücadele bir red ile nihayetlenmişti. Uzak Doğu'nun Batı ile mücadelesi faciasında bu iki hareket tarzı arasındaki dikkate şayan farkı izah edecek anahtar nedir?

Bu iki fırsatta Uzak Şark halklarının Garp medeniyetine karşı gösterdikleri aksülâmel farkı keyfî veya bir gelgeç heves neticesi değildi. İki fırsatta da karşılaştıkları meydan okuma ayni tarzda olmadığı için, onların reaksiyonu da muhtelif tarzda olmuştur. Ondokuzuncu yüzyılda Batı medeniyeti kendisini onlara ilk olarak bir yabancı teknoloji halinde takdim etmiştir. Onaltıncı asırda ise Garp medeniyeti kendisini evvelâ bir yabancı din olarak arzetmişti. Müstevli Garp medeniyetinin görünüşündeki bu fark, birinci ve ikinci gelişinde bu medeniyete karşı Uzak Şarklıların kalp ve zihinlerinde hâsil olan reaksiyondaki farkı izah eder. Çünkü yabancı bir teknolojiyi kabul etmek, yabancı bir dini kabul etmek kadar güç değildir.

Teknoloji hayatın sathına tesir icra eder

ve bunun için, eli kolu bağlı vaziyette kendisini mahva terketmek tehlikesine girmeksizin bir yabancı teknolojiyi kabul etmek daha pratik görünür. Yabancı teknolojiyi benimsemede, benimseyenin yalnız tahdit edilmiş mükellefiyete tâbi olacağı fikri şüphesiz bir yanlış hesaplama olabilir. Hakikat, bir kültür-modelinde bütün çeşitli elemanların birbirleriyle bir iç bağlantıyı haiz olmaları gerektiği şeklinde görünüyor. Öyleki birisi kendi an'anevi teknolojisini terkeder ve yerine yabancı teknolojiyi kabul ederse, kayatın teknolojik cephesindeki bu değişikliğin tesiri satha münhasır kalmaz; fakat tedricen onun an'anevi kültürünün temelini çürütür ve yabancı teknolojinin giriş takozu onun kültürel müdafaa hatlarının dış halkasında hâsıl ettiği gedikten yavaş yavaş yabancı kültürün de girmesine fırsat verecek surette derinliklere doğru yol açar.

Bugün Çin'de Kore'de ve Japonya'da, bizim Batı teknolojimizin bu bölgelere nüfuz etmeye başladığından bir asır veya daha fazla bir zaman sonraki bir tarihte, onların kültürünün bütünü üzerindeki bu ihtilâlci gizli ve uzak tesirleri gözlerimizle görebiliyoruz. Mamafi zaman bu ameliyenin esasıdır ve bugün her-

kesin gözleri önünde açıkca ilân edilen bu ihtilâlci netice, bu Batı teknolojisini çekinerek kendi sûrları içerisine almağa karar veren Uzak Şark devlet adamları tarafından bir asır önceden keşfedilemezdi. Türk çağdaşları gibi onlar da Garp teknolojisini kendi emniyetleri için en küçük dozda almak ve daha ilerisine gitmemek niyetinde idiler. Mamafi bu, mihanikî bir surette ileri sürülmüş olup demir kafes içerisinde tutulmakta olan Truva atının gizli kuvvetleri üzerinde bazı şüpheleri bulunmuş olsa da, ihtimâl onu yine memleketlerine sokmak kararını vermiş olmalıdırlar. Bu bakımdan onlar, o sıralarda bu yabancı Garp teknolojisini benimsemekte tereddüt etse idiler, aynen karşı koyamıyacakları silâhlarla müsellah olan Batılı fatihlere hemen bir av olabilirlerdi. Bazı yabancı kuvvetler tarafından fethedilmenin harici tehlikesi, o zamanki ondokuzuncu asır Uzak Şark devlet adamlarının başa çıkmaları gereken âcil bir tehlike idi. Garp tekniğini benimsemenin neticesi olarak nihayet bedenen ve ruhen Batı hayat tarzı tarafından esaret altına alınmış olmanın iç tehlikesi ise, mukayese edilince, bizzat dikkatli bulunmakla bertaraf edilmesi mümkün olacak daha u-

zak bir tehlike teşkil ediyordu. «Güne kendi derdi kâfidir». (İncil, Matta, VI. Böl., 34).

Böylece, on dokuzuncu yüzyılda, Uzak Şarklı devlet adamına, o esnada kahredici şekilde faik olan Garp tekniğinin benimsenmesi, mübrem bir zaruret olduğu kadar meşru bir risk gibi de görünmüştür. Bu hal, bu sefer onların, kendi zevklerine çok uygun düşmeyen bazı şeyleri niçin aldıklarını da izah eder. Bu haller ise kendilerine, askerî ve siyasî emniyet politikası olarak silâhlarını benimsemeğe karar verdikleri Garplılar tarafından fethedilmek ve boyunduruk altına alınmaktan herhalde daha az fena görünmüş olacaktır. Diğer taraftan, bu ondokuzuncu asır devlet adamlarının onyedinci asırdaki seleflerinin meşgûl oldukları «Garp meselesi» kendisini tamamiyle başka bir şekilde arzetmiştir.

Garpla bu ilk mücadelede Japon devlet adamlarının savuşturmak zorunda oldukları tehlike kendi memleketlerinin, mukavemet edilemez derecede üstün olan yeni biçim silâhlarla mücehhez Garplılar tarafından fethedilmesi değildi; tehlike, mukavemet edilemez derecede câzip olan bir din sunan Garplı misyonerlerin kendi halklarına din değiştirttiğini

görmekten ileri geliyordu. Belki bu onyedinci asır Japon devlet adamlarının Garp Hıristiyanlığına kendi içlerinde büyük bir itirazları yoktu. Çünkü, onyedinci asır Garp Hıristiyan ziyaretçilerin aksine, onyedinci asırlı Uzak Şarklılar, Batılı çağdaşlarının Hıristiyanlığın Yahudi mâzisinden tevarüs ettikleri ve bu asırda Avrupa ana vatanında cereyan eden dahilî din harplerinin şahitlik ettikleri dinî taassuba müptelâ değillerdi. Zamanın Çinli ve Japon devlet adamları Konfüçyanizm ve Budizmin daha müsamahalı olan felsefî an'aneleri içerisinde yetişmişlerdi ve onlar Batılı Hıristiyan misyonerlerin dinî faaliyetlerinin bir gizli siyasî maksadı olduğundan şüphe etmemiş olsalardı başka bir dine açık saha bırakmağa itiraz etmiyebilirlerdi.

Japon devlet adamlarının korktuğu şey, onları Garp Hıristiyanlığına döndürmekte olan bu yabancı misyonerlerin, kabul ettikleri bu dinin taassup ruhunu onların içine işletebilecekleri ve morali bozan bu tesir altında halkın, bugün Batıda «beşinci kol» dediğimiz yolla başkalarının kendisini istismar etmesine müsaade edebileceği ciheti idi. Eğer bu şüphe edilen plân muvaffak olsaydı, kendi başlarına Japonya için

ciddi bir tehlike teşkil etmiyen Portekizler ve İspanyollar netice itibariyle, Japon vatan hainlerinin yardımları ile Japonyay'yı fethetmenin bir çaresini bulabilirlerdi. Gerçekte, Japon Hükûmeti onyedinci yüzyılda, bugün tıpkı yirminci asrın Garplı hükûmetlerinin Komünizmi kanun dışı ilân ettikleri ve defettikleri tarzda Hıristiyanlığı kanun dışı edip defetmiştir. -Her ikisi tarafından Yahudilikten tevarüs edilmiş olan taasup bu iki Garp imânında müşterek bir unsur idi ve bu unsur, Hıristiyanlık propagandasının yapıldığı her Asya memleketinde tereddüdün sebebini teşkil ediyordu.

Filhakika tecavüzkâr bir yabancı din zâhirde, saldırılmakta olan cemiyete, mütecâviz bir yabancı teknolojiden daha ciddi bir ânî tehlike olacaktır. Ve burada bu husus için, din değiştirmenin beşinci kol olarak kullanılmasından daha derin bir sebep vardır. Bu daha derin sebep şudur: Teknoloji evvel emirde hayatın yalnız sathı üzerinde tesir icra ederken din doğrudan doğruya derinlere iner; bununla beraber bir yabancı teknoloji de netice itibariyle, bir defa kök saldığı bir cemiyetin mânevî hayatı üzerinde parçalayıcı tesir icra edebilir ve bu tesir kendisini açığa vurmak için

biraz zaman ister. Bu sebeple kendisini din olarak arzeden bir mütecaviz medeniyet ihtimâl, kendisini bir teknoloji olarak takdim eden medeniyetten daha kuvvetli ve daha süratli bir muhalefet uyandırır. Bunun için biz şimdi Uzak Şark'ta ve ayni zamanda Rusya'da bizim Batı medeniyetimizin, önceden neden reddedilip ikinci defa teşebbüs edilince, neden kabul edildiğini anlıyabiliriz. Onbeşinci asırda Rusyada, onyedinci yüzyılda Uzak Şark'ta Batı medeniyeti, Hıristiyanlığın Batı şekline dönmeyi talep ettiği zaman reddedilmiştir. Ve kendi tavırları kendi yerli dinlerinin sıcak dindarlığından soğuk bir şüpheciliğe döner dönmez, Hıristiyanlığın bahtının, misyon sahasında âşikâr hatalardan hayrete düşürücü başarılara inkılâp etmiş olması bir tesadüfün eseri değildir.

Rakip dinî mezhepler adı altında nihayet Batı halklarını yalnız din harpleri yüzünden değil fakat bizzat sâlik oldukları ayrı dinler yüzünden birbirlerinden nefret ettirmiş olan merhametsiz ve neticesiz sivil harplerin yüz yıllık tecrübelerinin edinildiği zamanlarda, onyedinci asrın sonlarına doğru, Garp âleminde büyük mânevî ihtilâl vuku bulmuştur. Batı dün-

yası, tassubun fenalıklarının sadece kendisine kötülük getirmiş olan bu hayal kırıcı tecrübelerine karşı, ondan feragat etmek ve yerine teknolojiyi koymak suretiyle reaksiyon göstermiştir ve Garp medeniyetinin ana kitabı olan İncilden çıkarılmış bulunan bu faydacı teknolojik parça, mutaassıp dinî sayfası yırtılmış olarak, Büyük Petro'nun neslinden Mustafa Kemal'in nesline doğru olmak üzere, son iki buçuk asır boyunca Dünyanın etrafını ateş gibi sarmıştır.

İhtimal, Garbın Uzak Şark'a birbirini takip eden iki tecavüzünün neticeleri arasındaki göze çarpan farka izah yolları bulabilmek ümidi ile, eğer buna kanun demek caiz ise, sade bu münferit hale değil, fakat her medeniyetle olan karşılaşmalara tatbik edilebilecek bir kanun tesbit etmiş oluyoruz. Bu **kanun**'un mânası şudur ki, bütünden parçalanan ve kendiliğinden dışarıya yayılan bir kültür parçası belki daha az mukavemetle karşılaşmakta ve bunun için ihtimal **blok halinde** yayılan bir kültür bütününden daha sür'atle daha ilerilere doğru gitmektedir. Batı Hıristiyanlığından ayrılmış olan Batı tekniğimiz yalnız Çin'de ve Japonya'da değil fakat Rusya'da ve Garp Hıristiyanlığı da dahil, bir ve taksim edilemez

bir hayat tarzının bir parçası olarak sunulduğu müddetçe, reddedildiği, Garplı olmayan diğer birçok memlekette de kabul edilmiştir.

Bizim Garp medeniyeti, kabul veya reddedilmek üzere, bir bütün olarak teknolojisi, dini ve her şeyi ile Er Modern Çağ'da, Batılı olmayan halkları Batılı hayat tarzına çevirmek üzere arzedildiği zaman uğranılan gerçek başarısızlıkla mukayese edersek, onyedinci asrın sonlarından beri Garp medeniyetinden parça parça ayrılan teknolojik kırıntıların hemen Dünya çapında yayılmış olması ilk bakışta tesirli bir mahiyet alır. Mamafi bugün, Garbın Dünya'yı kazanma teşebbüsüne Rusya tarafından meydan okunduğu sırada, bizim Batı medeniyetinin teknolojik plândaki zâhirî zaferinin, bu işi kolaylaştıran sebep konusunda güvenilir bir halde olmadığını kavrayabiliriz. Sebep ise bu zaferin sathî olmuş olmasıdır. Garp âlemi, bizim Garp Hıristiyanlığı ile eş olmak engelinden onu kurtarmak gibi bir kurnazca oyun ile kendi teknolojisini Dünya etrafında bir yarışa sevk etmiştir; fakat tarihin müteakip faslında bu dokunulmamış Garp teknolojisi Ruslar tarafından ele alınmış ve Komünizm ona eş edilmiştir. Şimdi, Garp tek-

nolojisinin Garp dinî itizâli ile meydana getirdiği bu yeni ve kudretli terkip Uzak Doğu halklarına ve beşerin geri kalan kısımlarına, bizimkine rakip bir hayat yolu olarak tadim edilmektedir.

Tarihin ondokuzuncu asır faslında biz Garplılar, Garp medeniyetini dinî hüviyeti içerisinde red eden Japonların ve Çinlilerin onu, dinin yerine teknolojinin geçtiği lâikleşmiş hüviyeti içerisinde kabul ettiklerini gördüğümüz zaman memnun ve mutma'in olmuştuk. Japonya'da 1860 larda vukubulan Miji İsyanı ile Çin'de 1920 lerde vukubulan Kuomintang isyanının her ikisi de o zaman Geç Modern Çağ'ın lâik Batı medeniyetinin zaferleri gibi görünmüşlerdi. Fakat biz bu lâik Garp muafiyetnamesinin her iki memlekette de bizi sukutu hayâle uğrattığına şahit olmuş bulunuyoruz. Japonya'da bundan korkunç bir militarizm doğmuştur; Çin'de ise feci bir siyasî fesad ve karışıklık meydana gelmiştir. Her iki memlekette de bu felâket, rejimi cebrî bir şekilde sona erdirmiş ve Çin'de bizim Garp medeniyetimizin lâik bir şeklini çevreye uydurma teşebbüsünün başarısızlığını Komünizmin zaferi takip etmiştir. Komünizmin Çin'de şansını açan

nedir? Bu sebep, her insanın çözebileceği kadarı ile, Komünizme karşı duyulan büyük heyecan değil, daha ziyade Kuomintang'ın Çin'i son moda lâik Garp esaslarına göre idare etmek hususundaki icratından tam mânası ile sukutu hayâle uğranmasıdır. Ve biz, eğer kendi yollarında yürümekte serbest olsaydılar Japonların da ayni menfi sebeple belki Komünizme kapılmış olacaklarından şüphe edebilirdik.

Bugün gerek Japonya, gerekse Çin'de Komünizmin lehine olan iki âmil vardır: Birisi, lâik Garp hayat tarzına göre sevk etme hususundaki geçmiş tecrübelerin husûle getirdiği bu hayâl kırıklığı, ikincisi de sür'atle çoğalan halkın maişet kaygılarının tazyiki. Öyle bir tazyik ki, bundan önceki fasılda kaydedildiği üzere, Hindistan'daki hâlihazır Garplılaştırma rejimi için de bir tehlike teşkil etmektedir. Hakikat şudur ki, Japonlara ve Çinlilere Garp medeniyetimizin lâikleştirilmiş bir şeklini sunmakla onlara ekmek yerine taş vermiş olduk; halbuki Ruslar, onlara Komünizmi ayni zamanda bir teknoloji olarak sunmakla bir nevi ekmek, tâbir câiz ise, kumlu siyah bir ekmek de sunmuş oldular. Fakat bu ekmek şimdiki

halde, mânevî hayat için,eksik olduğu takdirde insanın yaşayamıyacağı bazı gıda habbeleri ihtiva eden yenilebilir bir maddedir.

Eğer Japonya ve Çin, içinde din unsuru bulunan Batı medeniyetimizin onaltıncı asırda sunulan şeklini hazmedememişler ve onun din hariçte bırakılmış olan ondokuzuncu asır şekli nin getirdiği hayata katlanamıyorlarsa Komünizm onlar için tek yol değil midir? Bu soruya cevap şöyledir: Çin'de ve ayni zamanda Hindistan'da onaltıncı ve onyedinci asırlarda, Komünizm daha hayâl edilmeden çok önce, başka bir şık, Cizvit Garp Hıristiyan misyonerleri tarafından bulunmuş ve denenmiştir. Bu tecrübenin suya düştüğü bir gerçektir, fakat zâti hatası ile değil, Cizvitlerin ve Romalı Katolik Hıristiyan misyonerliğinin usûlleri arasındaki rekabet ve tefrikalardan dolayı kazaya uğramıştır.

Çin'de ve Hindistan'da Cizvitler, Japonya'da yaptıkları şekilde, Hıristiyanlık vâ'zlarını, mütecaviz Batı devletlerinin siyasî menfaatleri hesabına sevk ve idare edilmek şüphesi altına düşürmemişlerdir. Cizvitlerin Çin'de Hıristiyanlığın propagandasını yapma teşebbüsüne girişmeleri o kadar muhtelif ve kendi

içinde o kadar vâ'adkâr idi ve bugün o kadar isabetli çıkmıştır ki, onların Hindistan'da ve Çin'de açtıkları yolu nazarı itibara almasaydık, Asya kavimlerinin Garpla mücaadelesi konusu üzerindeki münakaşamız natamam olurdu. Bizim o zamandan beri yaptığımız veçhile Batı medeniyetinin lâik şeklini Hıristiyanlıktan ayırmayı denemek yerine Cizvitler, Garp medeniyeti içinde Hıristiyanlığı Hıristiyan olmıyan unsurlardan ayırmağı ve Hıristiyanlığı Hindulara ve Çinlilere Batının mahallî bir dini olarak değil, fakat âlemşümûl bir din olarak bir mesaj ile bütün beşeriyete arzetmeyi tecrübe etmişlerdir. Cizvitler Hıristiyanlığı ârızî ve yersiz Garp teferruatından temizlemişler ve onun esasını Çinliye Çinli ve Hindliye Hindu entellektüel ve edebî kisvesi içerisinde takdim etmişlerdir; öyle ki, onun içerisinde Asyalı hassasiyetini rendice eden gayri mütecanis Batı mübalâgası bulunmuyordu. Bu tecrübe ilk teşebbüste, Hıristiyanlıkla, Çinle veya Hindle hiçbir ilgisi olmayan Roman Katolik Kilisesinin kucağında, mahallî düşmanlıklar hatâsı yüzünden boşa çıkmıştır. Fakat Hindistan'ın ve Çin'in haritada mevcudiyetini ve Hıristiyanlığın hükümfermâ olmasını nazarı dikkate a-

lınca bu tecrübenin tekrar yapılmasını bekliyebilirz - ve ümit edebiliriz -. Komünizm'in Çin'de Hıristiyanlıktan ayrılmış Batı medeniyetine karşı son zamanlarda kazandığı zafer, bugün henüz tarihî ufkumuzun altında bulunan gelecek tarih faslında Hıristiyanlığın Çinde bir istikbali olmayacağının bir delili değildir.

V

MÜCADELELERİN PSİKOLOJİSİ

Bu kitabın ilk dört faslında, bizim Batı medeniyetinin, bazı çağdaş, fakat Garplı olmayan topluluklarla mücadelesinin bahis konusu olduğu dört vâkıayı mütalâa etmiş bulunuyoruz. Yâni bu fasıllarda Rusya'nın, İslâm âleminin, Hindistan'ın ve Uzak Doğu'nun Garp âlemi hakkında edindikleri tecrübeler gözden geçirilmişlerdir. Bu mütalâalarımız göstermişlerdir ki, bir yabancı medeniyetin darbesine uğramış olmanın bu dört muhtelif tecrübesi birçok müşterek noktayı haiz bulunmaktadır. İşte bu faslın gayesi, yalnız çağdaş Dünya'nın Batı ile karşılaşmasının değil, fakat bir medeniyetle diğeri arasındaki bütün bu kabil çatışmaların daha ileri tetkiki için karekteristik gibi görünen müteaddit cihetleri toplamaktır. Burada mücadelelerin müşterek psikolojisi gibi birşeyler varmış intibaı insanda uyanıyor; ve

Garp teknolojisinin başarısı ile âni bir şekilde «mesafenin kaybolması» hâdisesinin, ayni Dünyada kendi cinsinden diğer mümessillerle birlikte yaşamak yerine sanki her cemiyet kendi seyyaresinde yaşıyormuş ve hariçle münasebeti kesilmiş gibi duran ve her biri düne kadar komşularından müstakil olarak kendi hayatını sürüp gitmekte olan yarım düzüne cemiyeti bir menzillik bir mesafede karşı karşıya getirdiği bir zamanda mücadelenin müşterek psikolojisi, bugün pratik bakımdan alâkayı çeken ve pratik ehemmiyette olan bir mevzuu teşkil eder.

Bizim Batı medeniyetinin Çin ve Japonya üzerine birbirini takip eden iki tecavüzüne mukayeseli bir bakış yaparken son fasılda dikkatimize çarpan bir hâdiseyi kendimize hatırlatmakla konuya girişebiliriz. İlk fırsatta görmüşüzdür ki, Garp, dini ve teknolojisi dahil olmak üzere Batı hayat yolunu bütünü ile benimsemeğe Uzak Şark halklarını imâle etmek tecrübesinde bulunmuş ve bu teşebbüs muvaffak olmamıştır. Sonra yine görmüşüzdür ki, temsilin ikinci sahnesinde, Garp ayni Uzak Doğu halklarına, Batı medeniyetinden, dinin içerisinden çıkartıldığı ve din yerine

teknolojinin merkezî unsur yapıldığı, lâik bir kısım sunmuştur. Yine biz müşahade etmişizdir ki, onyedinci asrın sonuna doğru, medeniyetimizin dinî esaslarından tecrit edilmiş olan bu teknolojik kısım, vaktiyle, din dahil teknolojisi ve her şeyi ile birlikte bir bütün halinde Garp hayat tarzını kendilerine arzetme teşebbüsünü reddetmiş olan Uzak Şark cemiyetinin hayatına nüfuz yolu bulmak suretiyle muvaffak olmuştur.

Burada, bir radyoaktif medeniyetin kültür-şuâ'ı bir yabancı içtimaî bünyeye çarptığı zaman ekseriyetle vâki olur gibi görünen bir şeyin misalini elde etmiş oluyoruz. Tıpkı bir menşurun mukavemeti neticesinde bir zıya-şuâ'ının tayf içerisinde inkisar ettirilmesi gibi, hücum edilen bir kitlenin mukavemeti de kültür-şuâ'ını, kendisini terkip eden huzmelere inkisar ettirir. Optikte de biz biliyoruz ki, tayftaki ziya huzmelerinden bazıları diğerlerinden daha büyük bir nüfuz edici kudrete sahiptirler. Ve gördüğümüz veçhile bu, bir kültür-şuâ'nın onu terkip eden huzmeleriyle aynidir. Garbın Uzak Şark'a çarpmasında, Batı medeniyetinin radiyasyonunda, dinî huzme bertaraf edil-

mek suretiyle, teknolojik huzme mukavemete karşı galip çıkmıştır. Ve dinî ve teknolojik kültür-huzmesinin nüfuz edici kuvvetleri arasındaki bu fark, nev'i şahsına münhasır bu iki medeniyetin münasebetlerinin tarihine has bir hâdise değildir. Biz burada sadece, kültür-radiyasyonu «kanunları»nın bir misaline temas etmiş bulunuyoruz. Dolaşan bir kültür-şuâ'ı, gelip çattığı yabancı bir içtimaî bünyenin mukavemeti neticesinde -teknoloji, din, siyaset, san'at v.s. gibi- kendnisini teşkil eden unsurlara parçalandığı zaman onun teknoloji huzmesi din huzmesinden daha çabuk nüfuz etmek ve daha ileri gitmek istidadındadır ve bu kanun daha umumî bir tâbir içerisinde formüllendirilebilir. Diyebiliriz ki, kültürel radiyasyonun bir huzmesinin nüfuz edici kudreti mûtad olarak bu huzmenin kültürel değerinin aksi nisbetindedir. Ehemmiyetsiz bir huzme tecavüz edilen bir içtimaî bünyede, bir mühim mukavemete âmil olur; çünkü, ehemmiyetsiz huzme, hücuma uğrayan bünyenin an'anevî hayat tarzında çok zorlayıcı ve çok ıztırap verici bir karışıklığa sebep olmak tehdidinde bulunmaz. Dışarıda en geniş ölçüde yaymak için bir

radyoaktif kültür içerisinde en ehemmiyetsiz unsurların bu otomatik seçimi, âşikâr olarak kültürel münasebet plânının bir bahtsız kaaidesidir. Fakat cüz'iliğe verilen bu mükâfat plânın en kötü noktası değildir. Plânın esasından olan inkisar ameliyesi, inkisara uğramış bir kültür-şuâ'ının muhtelif huzmelerinin içine nüfuz etmekte olduğu içtimaî bünyenin ait olduğu cemiyet hayatını zehirlemek tehdidinde bulunur.

Fizik ve tıptan alınacak benzer örnekler bu ciheti renklendirmek için kullanılabilir. Atomu parçalama sırrını keşfettiğimizden beri kendi zararımıza olarak öğrendik ki, atomu meydana getiren cüzüler asıl bütününden parçalanır parçalanmaz onu bazı zararsız unsurlardan terkip eden cüzüler zararsız olmaktan çıkmış ve tehlikeli şekilde yıpratıcı olmuşlar, kendiliklerinden uçup dolaşan müstakil hâle gelmişlerdir. Ayni zamanda -bu sefer kendi hesabımıza değil, fakat iptidaî insanın vaktiyle ihtilâttan menedilmiş olan mütebaki kısımlarının zararına olarak- öğrenmiş bulunuyoruz ki, aramızda uzun müddet kalmış olduğu için kendisine karşı müessir bir mukavemet husûle getirdiğimizden bize mülâyim gelen bir has-

talık, önceleri bundan habersiz olan Cenup Denizi adalıları için, hastalığın taşıyıcısı olan Avrupalıların kendi aralarına varışı ile âni olarak bununla karşılaşmaları hâlinde, öldürücü olabilmektedir.

Başıboş elektron ve başıboş bir sârî hastalık gibi bir kültür radiyasyonunun başıboş huzmesi de, şimdiye kadar içerisinde vazife gördüğü sistemden ayrıldığı ve başka bir muhitte kendi kendine iş görmek hususunda serbest bırakıldığı zaman öldürücü olabilir. İçinde çeşitli terkip unsurlarının muvazene halinde bulundukları bir örneğin diğer esaslı kısımları kendi cemiyeti tarafından nizam içerisinde muhafaza edildiği için bu kültür-huzmesi, basil veya elektron kendi orijinal yerinde ve hâlinde çok zararlı olmaktan menedilmiştir. Orijinal hâlinden çıkmakla, serbest kalan unsur, basil veya kültür-huzmesinin tabiatı değişmiyecektir; fakat ayni tabiî bünye, şimdi kendi orijinal birliğinden ayrılıp söküldüğü için, zararsız olmak yerine öldürücü bir tesir husûle getirecektir. Bu şartlarda «bir kimsenin gıdası» diğer bir kimsenin zehiri olacaktır.

Bu kitabın mevzuunu teşkil eden, Dünya ile Garp arasındaki mücadele konuları içerisin-

de zararın klâsik bir misali vardır, o da, bir müessese kendi içtimaî hâlinden zorla çıkarılıp fetih için Dünya'ya gönder'ldiği zaman, herşeyi kendiliğinden yapabileceği konusudur. Son birbuçuk asır boyunca bizim «millî devletler» şeklindeki Geç Modern Garp siyasî müessesimizin, Batı Avrupa'da doğum yerinin hudutlarını yarıp aştığını ve Batı Avrupa'nın, Güney Batı Asya'nın ve Hindistan'ın içlerine doğru yayılınca, arkasında bir zulüm, istilâ ve katliâm izi bıraktığını görmüşüzdür. Bütün bu bölgelerde «millî devletler» bir yerli içtimaî sistemle kaynaşmış değildiler; fakat tecrübe neticesi Batılı olmayan bu âlemin mahallî şartlarına uygun bulunduğu için değil lâkin sadece Garbın siyasî kudreti Garp siyasî müesseselerine, Batılı olmıyanların nazarında, gayri mâkul olmakla beraber mukavemet edilemiyen bir prestij temin ettiği için, Garpten kasden ithâl edilmiş bir yabancı müessese idiler.

Bir yabancı ithali olan bu Garplı «millî devlerler» müessesesinin tatbik edildiği bu bölgelere verdiği zarar, ayni müessesenin sunî bir şekilde arzedilen bir yenilik değil, içerde doğan bir yerli varlık ve gelişme hâlinde olduğu Bri-

tanya, Fransa ve diğer Batı Avrupa memleketlerinde yaptığı zarardan, mukayese edilemeyecek derecede büyüktür.

Bu iki muhtelif içtimaî çevrede ayni müesseenin neden dikkate çarpacak ölçüde farklı tesirler icra etmiş olduğunu anlıyabiliriz. «millî devletler» müessesesi, menşei orada olmak gibi bir sebeple Batı Avrupa'ya, nisbeten zararsız olmuştur. Dillerin dağılışı ve siyasî hudutların sıralanmaları arasındaki mahallî münasebete uygun düşmesi gibi bir sebeple de bu müessese Batı Avrupa'da ekser ahvâlde, kendisini diğer benzer mütekâsif dil sahalarından ayıran oldukça iyi tâyin edilmiş bir dil sınırı ile, fasılasız ve kitelvî tek bir arazi bütünü uzerinde bir arada toplanmıştır. Burası gibi, dillerin bahsedilen şekilde çeşitli parçalardan dikilmiş bir bohça örneğine göre dağıldığı bir mıntakada dil haritası siyasî harita için müsaid bir zemin meydana getirir. Bunun için «millî devletler» içtimaî muhitin tabiî mahsulleridir. Filhakika, Batı Avrupa'nin tarihî devletleri topraklarının çoğu dil haritasının mütecanis parçalarıyla takriben mutabakat gösterirler ve bu uygunluk, ekseri parçalar için, kasdî olmıyarak meydana gelmiştir. Batı Avrupa halk-

ları, siyasî hudutlarına, dil kalıplarına göre şekil verildiğinin tam mânasile şuurlu olarak farkında değildiler. Buna uygun olarak milliyetçilik ruhu bütünü ile, bizzat Batı Avrupa anavatanında kolay gelişir bir durumda idi. Batı Avrupa millî devletlerinde kendilerini bir siyasî hududun aksi tarafında bulan dil-azınlıkları ekser ahvâlde bulundukları devlete sadakat göstermişler, kendileri de onlardan riayetkâr muamele görmüşlerdir. Çünkü onların, ayni devletin vatandaşları olarak «millî dil»i konuşan bir çoğunlukla birlikte bulunuşu, herhangi birisi tarafından kasdi bir şekilde temin edilmemiştir. Bu sebeple bu tarihî vâkı'a herkes tarafından tabiî ve hakikî olarak kabul edilmiştir.

Fakat şimdi, Batı Avrupa'nın, kendi doğum yerinde mahallî dil haritasının bir tabiî mahsûlü olan «millî devletler» müessesesi, mahallî haritaların tamamiyle değişik bir örneğe göre olduğu yabancı mıntakalara yayıldığı zaman neler vâki olduğunu gözönüne almalıyız. Bu halde, yalnız Garbî Avrupa'nın değil, fakat bütün Dünya'nın dilleri haritasına baktığımız zaman, içinde dillerin oldukça biçimli, mütekâsif ve mütecanis bir şekilde dağıldıkları

Batı Avrupa modelinde bir şeyin nisbeten garip ve istisnaî mahiyette olduğunu görürüz. Danzig ve Triyeste'den Kalküta ve Singapur'a doğru güney-doğu istikametinde uzayan geniş sahada dil haritası modeli muhtelif parçalardan dikilmiş bir bohça gibi değildir, bir yanar -döner ipek elbise gibidir. Doğu Avrupa'da, güney batı Asya'da, Hindistan ve Malaya'da çeşitli dilleri konuşanlar Garbî Avrupa'da olduğu gibi sade bir şekilde biri diğerinden seçilip ayrılamazlar. Onlar ayni şehir veya kasabaların ayni caddeleri üzerinde birbirlerini takip eden evlerde cografî bakımdan birbirine karışmıştırlar ve bu farklı ve daha normal olan içtimaî yerleşmede -içinde çeşitli renklere ait ipliklerin birbirine örüldüğü- dil haritası, devletler arasındaki hudutların çizilmesi için değil, fakat meşgalelerin tâyini ve şahıslar arasındaki alış verişler için müsait bir zemin temin eder.

Osmanlı İmparatorluğu'nda, yüz elli yıl önce, açık, kesif, mütecanis Batılı millî devletler müessesesi, bu yabancı faaliyet sahasına yıkıcı bir şekilde girmeden önce, Türkler köylü ve idareci, Lâzlar gemici, Rumlar gemici ve esnaf, Er-

meniler bankacı ve esnaf, Bulgarlar seyis ve bostancı, Arnavutlar duvarcı ve ücretli asker, Kürtler çoban ve kapıcı, Ulahlar çoban ve seyyar satıcı idiler. Milliyetler yalnız coğrafî vâkı'anın bir konusu olarak birbirlerine karışmamıştılar; onlar ayni zamanda iktisadî ve içtimaî bakımdan birbirlerine tâbi idiler. Binaenaleyh milletler ve meşgaleler arasındaki bu tekabül hâli, dil haritasının bir parçalı bohça olmayıp bir garnitür hâlinde olduğu âlemde tabiatın bir emri idi. Bu Osmanlı dünyasında millî devletleri Garpli örneğine işlemenin tek yolu, yerli garnitürü Batı Avrupa'nın dil nümunesine göre muhtelif parçalardan mürekkep bir bohça haline çevirmek idi. Ve bu barbarlık metodları ile yapılabilirdi ki, filhakika bu metod yüz elli yıl önceki bir geçmişte, Südetler'den Şarkî Bengal'e giden bütün yol boyunca uzayan bir sahanın bir bölgesinden sonra diğer bir bölgesinde mahvedici neticelerle kullanılmıştır. Bir fikir, bir müessese veya bir teknik kendi orijinal yerlerinden kopup ayrıldıkları ve dışarıda kendiliklerinden, içtimaî hayatın mahalli tarihî örnekleri ile ihtilâfa düştükleri bir çevreye yayıldıkları zaman, bunlar tarafından meydana getirilecek zarar o nisbette büyük olabilir.

Hakikat şudur: Her tarihî kültür-modeli, içindeki bütün parçaların birbirine tâbi olduğu bir organik bütündür; öyle ki, eğer bir parça zorlanıp kendi yerinden çıkarılacak olursa, gerek tecrit edilmiş parça, gerekse bir uzvu kesilmiş olan büyük kısım, bu örneğin tam ve dokunulmamış olduğu zamandan farklı hareket ederler. Bu «bir kimsenin gıdası»nın «diğer bir kimseye zehir» olabilmesindendir; diğer bir netice de «bir şeyin diğer şeye müncer olması» dır. Eğer bir kısım kültürden koparılır ve yabancı bir içtimaî bünyeye sunulursa, bu tecrit edilmiş parça, unsurları arasında kendisinin yerinde bulunduğu ve kendisinden zorla, gayri tâbiî olarak ayrıldığı içtimaî sistemin diğer esaslı parçalarını da, içinde muvakkaten yerleştiği yabancı bünyeye doğru çekmek temâyülünü gösterir. Zedelenmiş model de, vaktiyle esaslı unsurlarından birisinin, içinde yolunu bulduğu muhitte, kendini yeniden bir bütün hâline getirmeye temâyül eder.

Kültürel münasebet teşebbüsünde, bir şeyin diğerine müncer olması ameliyesinin pratikte nasıl vuku'a geldiğini anlamak istersek bir veya iki müşahhas örneğe bakmalıyız.

1839 da Mısır'ın içtimâî ve iktisadî durumunu gözden geçiren bir Birleşik Kırallık beyaz kitabında bildirilmektedir ki, bu tarihte İskenderiye şehrinde başlıca doğum hastahanesi deniz cephaneliği sahası içerisine yerleştirilmişti. Bu bize garip gelir; fakat göreceğiz ki, bu hal, ilk bakışta hayret verici neticeye götüren hâdiseler silsilesinin kaynağına inebildiğimiz derecede, içtinabı gayri kaabil olan bir şeydi.

1839 yıllarında Mısır'ın Osmanlı Umumî Vâlisi meşhur Mehmed Ali Paşa otuz iki yıldan beri zamanının Batı üslûbundaki müessir silâhlarıyla kendisini teçhize gayret ediyordu. Napolyon'un Mısır seferinin başarısızlığı, deniz kuvvetinin ehemmiyeti yönünden Mehmed Ali'nin gözlerini açmıştı. O da çağdaş Batı modeline göre yapılmış harp gemilerinden mürekkep bir sefineye sahip olmağa kat'iyetle karar vermişti. Mehmed Ali Mısır harp gemilerinin yapılması işini Mısır tersanelerindeki Mısırlı ellere terkettiği müddetçe, sefine bakımından kendine yetecek duruma gelemiyeceğini farketmişti. Ayni zamanda o, Mısır çıraklarını yetiştirecek Batı denizcilik mimar ve mühendislerini ve diğer mütehassısları getirmeksizin, Mı-

sırlı deniz teknisiyenlerinden ibaret bir personel ile kendi ihtiyaçlarını karşılayamıyacağını da anlamıştır. Bunun neticesi olarak Mehmed Ali Garpli mütehasıslar istediğini âleme ilân etmiştir ve Paşa'nın verdiği yüksek ücretlerle münasip Batılı namzetler Mısır'daki bu işlere müracaata teşvik edilmişlerdir. Buna rağmen bu Batılı müracaatçılar kendileri ile birlikte ailelerini de Mısır'a getirebilmekten emin olmadıkça mukavelelerini imzalamak ve orada, onların sağlıklarını koruyacak maddelerin bulunduğundan ve sağlık hizmetlerinin çağdaş Garp standardına uygun bir seviyede olduğundan emin olmadıkça da ailelerini getirmek istememişlerdir. Böylece Mehmet Ali, bahriye ihtisas adamlarının eşlerinin ve çocuklarının refakatinde ve hizmetinde bulunmak üzere Garplı tabipler getirtmeden kendisinin âcilen muhtaç olduğu Batı Bahriye Mütehassıslarını getirtemiyeceğini kavramış ve bir Mısır deniz kuvveti yaratmağı aklına koyduğu için, o elemanlarla birlikte doktorlar da getirtmiştir. Doktorlar, bahriye ihtisas adamları ve aileleri birlikte Garp'ten gelmişler, mütehassıslar tersaneyi beklendiği şekilde kurmuşlar ve tabipler İskenderiye'nin yeni Batılı cemâatinde

kadınlara, onların ihtiyaçlarına uygun şekilde hizmet etmişlerdir. Fakat kendi Batılı hastalarının bütün hizmetlerini yaptıkları zaman dahi daha bir kısım çalışma zamanlarının arttığını görerek, hakikaten enerjik ve halka hizmet ruhunda pratisyenler olmaları itibariyle yerli Mısır halkı için de bir şeyler yapmağa karar vermişlerdir. Onlar bu işe nereden başlıyabilirlerdi? Doğum ve annelik hizmetleri âşikâr olarak ilk elç alınacak mevzu idi. Bu sebeple, hâdiselerden alınan dersle bahriye tersanesi sahası içerisinde bir doğum hastahanesi meydana geldi ki, şimdi artık anlamış olacağınız veçhile bu, sarfı nazar edilmesi mümkün olmıyan bir ihtiyaçtı.

Bu hikâyeden çıkan ders şudur: Kültür münasebetlerinde bir şey diğer bir şeye sür'atle yol açabilir ve bu ameliye ihtilâlci neticelere de gidilebilir. B ü t ü n ömürleri boyunca müslüman kadınların ev h a l k ı dışındaki erkeklerle temastan an'anevî şekilde uzak tutulmalarına hâlâ o kadar ş i d d e t l e riâyet edilmekte idi ki, on s e k i z i n c i asır Türkiyesinde, hattâ S u l t a n 'ın en çok sevdiği karılarından birisi, hayatı tehlike-

ye düşecek derecede hastalandığı zaman, İslâm terbiyesi esasları böyle kıymetli bir saraylı hastaya dahi bir Batılı doktorun en çok, yatağının etrafına sıkıca gerilmiş bir perde arasından bu görünmeyen hanımın çekingen bir tarzda uzanmış olan elinin nabzına bakmak suretiyle bir şeyler yapmasına müsaade edebiliyordu. Bu, bir müstebit olduğu düşünülen hükümdar nazarında hayatı kendisinin başlıca hazinelerinden birisi olan bir hastaya bir Garplı doktorun en çok yaklaşabilme hâli idi. O günlerde, Sultan'ın istibdadı, müstebit hükümdarın sözde gönlünün en yakını olan birisinin hayat ve mematı konusunda bile, bir an'anevî İslâm içtimaî teâmülüne üstün gelmiye kifayetli değildi. Halbuki ayni sıralarda, Müslüman kadınlar, bir yabancı tersanenin çevresi içerisinde gayri müslim Garplı ebelerin hizmetlerinden istifade etmek için, kendilerinden emin bir şekilde dolaşıyorlardı. Cinsiyetler arasındaki içtimaî münasebetlerde an'anevi İslâm terbiye anlayışı yüzünden meydana gelen bu korkunç mesafe Garp tarzında bir bahriyeye sahip olmak isteyen Mısır Paşası'nın kararının bir neticesi idi. Ve bu tasavvur edilmemiş ve ilk bakışta akla yakın görünmeyen içtimaî tesir, ya-

rım ömürden az bir müddet içerisinde kendi teknolojik illetini takip etmiştir.

İçtimaî tarihin keskin fakat tasvir kudretinden mahrum olmıyan bu parçası, ondokuzuncu asır Osmanlı devlet adamlarının memleketlerini münasip Garp silâhlarıyla teçhiz edebileceklerini ve bu Garplılaşma ameliyesini bu noktada durdurabileceklerini tahayyül etmekle ne derecede kendilerini aldattıklarının bir ölçüsünü verir. Çağımızda Mustafa Kemal Atatürk'ün zamanına kadar Osmanlılar, kültür alış verişi işinde, Batı silâhlarına, tâlimine ve üniformasına alıştırma sırasında, içtinabı gayri kaabil bir şekilde, yalnız Müslüman kadınların azad edilmesine değil, fakat Arap alfabesinin yerini Lâtin alfabesinin almasına ve geçmişte İslâm memleketlerinde hayatın bütün sahalarında rakipsiz hüküm sürmüş olan İslâm dininin devletten ayrılmasına doğru gidileceğini, yâni bir şeyin diğer bir şeye doğru gitmeye mecbur olduğu hakikatini kabullenememişlerdi.

Yine zamanımızda Hindistan'da, Cumhur Başkanı Atatürk'ün büyük Hindu çağdaşı Mahatma Gandhi kültür münasebetlerinde bir şeyin gizli ve sinsi bir şekilde diğer bir şeye

doğru götürmekte olduğunu farketmiştir. Gândhi görmüştür ki, ihtimal, Hindistan'da istihsal edilmiş olan, fakat Hindistan halkı için Lancashire'da bükülmüş ve dokunmuş bulunan pek çok pamuk elyafı, sanki çelik kösteklermiş gibi kırılması güç bir hâl alabilecek ince hafif bürümcük ağlar içerisinde, Hindistan'ı Garp âlemi ile karıştırıp kaynaştırmak tehdidinde bulunuyordu. Yine Gandhi anlamıştı ki, eğer Hindular Garp'te makineleri ile yapılmış kumaşları giymeğe başlarlarsa onlar ayni maksatlarla Hindistan'da kullanmak üzere ayni Batı makinalarini derhal almak istiyebilirlerdi. İlk olarak İngiltere'den portarif jeneratörleri ve dokuma tezgâhlarını idhâl etmek, sonra da bu âletlerin nasıl kurulacağını öğrenmek arzusunu gösterebilirlelrdi. Müteakiben onlar yeni Hind pamuk fabrikalarında ve Hind dökümhanelerinde çalışmak maksadıyla tarlalarını terk etmek; çalışma zamanlarını Garplı tarzda işler yapmak için harcamaya alıştıkları zaman, istirahat zamanlarını da, Garp ruhuna göre yetişinceye ve Hindu olduklarını unutuncaya kadar, kendilerini sinema, sohbet, tazı yarışı vesaire gibi Garp tarzında eğlencelere hasretmek istiyebilirlerdi. Bir peygamber gö-

rüşü ile Mahatma bu pamuk-tohumu danesinin bir büyük ağaç halinde büyüyüp dallarının bir kıt'ayı gölgeliyebileceğini görmüş ve bu Hindu peygamber Hindu vatandaşlarından, bu Garpli gelişkin ağacın köklerini baltalamak suretiyle onların Hindu ruhlarını kurtarmağı talep etmiştir. O, vatandaşlarının giymesi için, eski Hindu tarzında, Hind pamuğunu elde bükmek ve dokumak üzere her gün muayyen bir zaman harcama düstûrunu vaz'etmiştir. Çünki o anlamıştır ki, Hindistan ve Garp arasında gelişen iktisadî bağların bu inkıtâ'ı Hindu cemiyetini beden ve ruhu ile Garp yoluna girmekten kurtaracak tek emin vasıtadır.

Mahatma Gandhi'nin nüfuzu nazarında bir kusur yoktu. Onun önceden hissedip ihtar ettiği ve başka istikamete çevirme çarelerini aradığı Garplılaşma, bu tek orijinal pamuk tohumundan sür'atle inkişaf eden bir batılılaşma idi; ve böyle bir Garplılaşma olmakta devam etmektedir. Hindistan'ın Garp hastalığı için Gandhi'nin sunduğu bu ilâç isabetli bir ilâçtı; yalnız bu peygambar, tilmizlerini, ekonomik imsâk yoluyla Hindistan'ın kültür istiklâlini korumak hususunda kendisini tâkibe teşvik etmekte hataya düşmüştür. Zaten ta-

hammül edilmez derecede düşük olan Hind köylüsünün hayat standardı daha fazla düşürülmeksizin ve esasen Bombay'da ve Gandhinin kendi ikinci yurdu olan Ahmedabad'da Hind topraklarından türeyen yeni Hind pamuk işçileri ve Hind fabrikatörleri sınıfı birlikte bertaraf edilmeksizin, Gandhi'nin neslinden olan Hind halkı, makinede imâl edilmiş pamukları giymekten menedilemezdi. Gandhi Hind ve Dünya tarihi hakkında geniş ve belki değişmez bir işarette bulunmuştur. Fakat tarihin cilvesi onu, Hindistanı iktisadî sahada Garplılaşmaktan koruduğu için değil, lâkin millî iradeyi Garplı anlâmdaki siyasî hedefine sevkederek ona, siyasî mânâda Garplılaşma yolunda sür'at kazandırdığı için, ayıplamıştır. Hattâ Gandhi'nin dehâsı bir içtimaî «kanun» un amansız çalışmasına denk olmamıştır. Bir kültür mücadelesinde, hücum edilen cemiyetin müdafaa hatlarında bir kere küçük bir yarık husûle getirilecek olursa, bir mesele içtinabı imkânsız bir şekilde diğer bir meseleye doğru sevketmeye devam eder.

Tetkikimiz bir yabancı kültürün kabulünün zahmetli olduğu kadar da tehlikeli bir teşebbüs olduğunu açık bir şekilde meydana

koymakta ve mağdurun, an'anevi hayat tarzını altüst etmek tehdidinde bulunan yenilikler karşısındaki insiyaki istikrahı, tecrübeyi onun nazarında büsbütün kötü hâle sokmaktadır. Çünkü, iğne batmasına karşı reaksiyon yapmakla o, tecavüz eden yabancı kültür-şuâını, kendisini terkip eden hüzmelere ayırmaktadır. Sonra, o zamana kadar vâki olandan daha ileri imtiyazlar vermemek ve bundan kurtulabilmek ümidi içerisinde, bir yabancı hayat tarzının bu zehirli kısımlarının en cüzi, bu sebeple en az yıkıcı olanlarına gönülsüz bir şekilde yer vermektedir. Daha sonra da, bir mesele çekinilmesi imkânsız bir tarzda diğer bir meseleye doğru götürdüğü için, o kendisini, zorla içeri sokulan kültür parçalarının bakiyesini kabule mecbur durumda hissetmektedir. Mağdurun zorla sokulan bir yabancı kültüre karşı normal tavrının, muhalefet ve düşmanlığın kendi kendini bozan tavır ve tarzı olmasına hayret edilmez.

Mütalâamızın cereyanı sırasında, Garbın darbesine mâruz kalmış olan Batılı - olmayan memleketler devlet adamlarının, daha kudretli bir yabancı kültürün şu'âlarının alevi altında olan bir cemiyetin ya bu yabancı hayat tar-

zını hükmü altına almak veya mahvolmak gibi bir müstesna görüşe sahip olduklarını kaydetmek fırsatını elde etmiş bulunuyoruz. Büyük Petro'yu III. Selim'i, II Mahmud'u, Mehmed Ali'yi, Mustafa Kemal'i ve Meiji Devrindeki «Yaşlı Devlet Adamları» nı gözden geçirmiş bulunuyoruz. Kültür tecavüzünün meydan okuyuşuna verilen bu müsbet ve yapıcı cevap devlet adamlığının bir delilidir; çünkü o, tabiî temayüllere karşı kazanılmış bir zaferdir. Tabiî temayülün cevabı, kabuğuna çekilen istiridye'nin veya kaplumbağanın, dikenli bir top halinde yuvarlaklaşan kirpinin veya başını kumların arkasına saklıyan devekuşu'nun menfi cevabıdır ve burada, Rusya ve İslâm âleminin Garple karşılaşmaları tarihinde bu iki şıklı reaksiyonlardan her birisinin klâsik misâli mevcuttur.

Kendi yerli silâhlarıyla mütecaviz bir yabancı medeniyete karşı nasıl mücadele edileceğini öğrenme yolu muhafazakâr zihinlerde derin endişeler husûle getirecektir. Petrolarınız ve Mustafa Kemalleriniz o yabncı medeniyetin modern müdafaa silâhlarını getirmek bahanesiyle hakîkatte tabyalarını satmamışlar mıdır? Bir yabancı kültürün zorla sokulması-

na verilecek hakiki sert cevap, bu mel'un şeyi boykot etmek üzere azimli bir karar almak değil midir? Eğer biz cedlerimizin tanrısı tarafından üzerimize konmuş olan mukaddes kanunun her zerresine titiz bir şekilde itaat edersek, o, kâfir düşmanlarımıza karşı bizi müdafaa etmek üzere, kolunun her şeye kaadir kuvveti ile bize yardım için harekete geçmiyecekmidir? Rusya'da bu, eski mü'minlerin reaksiyonu idi. Bunlar gayet küçük ve yabancıların nazarında gayet ehemmiyetsiz olan kilise âyinlerine dair meseleler uğruna şehadeti göze almışlardır. İslâm âleminde ise, mutaassıpların nazarında, Garp yoluna girmekle İslâmiyete hiyanet etmiş olan Osmanlılar'a karşı Tanrı aşkına hücum etmek üzere çölden fırlayan Vahhabilerin, Sünûsîlerin, İdrisîlerin, Mehdicilerin ve diğer mutaassıp mezheplerin tepkisi idi.

Sûdan'ın mutaassıp şahsiyeti olan Muhammed Ahmed, teknik taraftarı Rus Petronun zıddıdır; fakat ne yeni ortaya çıkan teknolojiye hükmetmek, ne de an'anevi bir hayat tarzının muhafazası hususunda gösterilen gayret, mütecaviz bir yabancı medeniyetin meydan okumasına cevap vermekte son söz

değildir. Eğer bir bu son sözün ne olduğunu öğrenmek istiyorsak, bundan sonraki, Dünyanın Garp ile mücadelesinin, bugün hâlâ sırrı istikbalde gizli bulunan bitmemiş tarihine ait fasla bakmalıyız. Eğer biz Dünya'nın Grekler ve Romalılar mücadelesi tarihine dönersek bu eski faslı doldurmuş, bu eksiği gidermiş olabiliriz. Çünkü, bu hâdisenin kaydına dair tarih tomarı henüz, başından sonuna kadar açılmamış beklemektedir ve bu daha eski kitabın bütünü şimdi bizim tetkikimize açık bulunmaktadır. Belki istikbalimiz, Yunan - Roma geçmişinin kayıtlarından ilhâm alınarak çözülebilecektir. Onun için şimdi de Yunan - Roma kayıtlarından neler elde edebileceğimizi görelim.

VI

DÜNYA VE YUNANLILARLA ROMALILAR

Hepimizin şahsî tecrübelerimizle bileceğimiz veçhile, canlı varlıkların düştükleri hatalardan birisi benlik dâvâsıdır. Ve sıkılgan tabiatlerde bu hodbinlik bir aldatıcı görüş husûle getirir. Her şahıs, her kabile ve her cemaat kendisinin Allah tarafından seçilmiş olduğuna inanır. Kendimizin yegânelik değerimize inanımızın hatalılığı ise kendimizce kolay farkedilmez. Biz bu kusuru, bu hatalı görüşe müptelâ bir başkası bulunduğu zaman, kolayca görebiliriz. Biz Garpliler, beşer olarak, son birkaç asır içerisinde Dünya için yaptığımız şeylerin, önceden emsâli bulunmayan şeyler olduğu hissini benimsemeğe mütemayiliz. Çok önceye ait olmak üzere, Yunanlılar ve Romalılar tarafından Dünya'ya neler yapıldığına bir göz gezdirmek, bizim bu Garplı aldatıcı görü-

şümüz için bir müessir tedavi olacaktır. Böylece onların da zamanlarında Dünya'ya yayıldıklarını ve bir müddet için kendilerinin diğer insanlar gibi olmadıklarına inandıklarını göreceğiz. Dünya'nın Yunan ve Romalılarla mücadelesine ait bu tarihçenin sonuna gelmeden önce, bu hâdisede, zaman zaman hâkim durumda olan Yunan - Roma cemiyetinin kendi zâti değerini takdiri hususunun, tarihin hakikati bulan terazisinde tartılmış olmanın tecrübesi ile sarsıldığını da tesbit edeceğiz.

On beşinci yüzyılın sonunda heyecan verici bir şekilde âni olarak Okyanusların tarafımızdan fethi ile başlıyan, Garbın Dünya'ya yayılmasının karşılığı, M. Ö. Dördüncü asırda Büyük İskender zamanında ve ondan sonra Greklerin Dünya'ya yayılması ile Yunan ve Roma tarihinde bulunmaktadır. İskender'in Çanakkale Boğazı' ndan Pencap'a doğru Asya içlerine yürümesi, Vasco da Gama ve Kristof Kolomb'un seyahatleri kadar Dünya kuvvetler muvazenesini değiştirici mahiyette olmuş ve sonuncular gibi evvelkisini de, müteakip nesillerde daha geniş fetihler takip etmiştir. M. Ö. İkinci Asırda Grekler Hindistan'ı ta Bengal'e kadar

fethetmişler ve ayni asırda Romalılar da, şimdi Cenubî İspanya ve Portekiz'in bulunduğu Atlantik sahilinde Yunan - Roma âlemi için bir kıyı kazanmışlardır. Hıristiyanlık devrinin ilk asrında Ahdi Cedid'in yazıldığı temel Yunanca Trayancore'dan Marsilya'nın gerilerine kadar konuşulmakta ve anlaşılmakta idi. Ayni tarihte Roma silâhlarının tazyiki ile Britanya Grek - Roma âlemine ilhak edilmek üzere olduğu bir sırada Yunan san'atı bir Hind dininin - Budizm - hizmetinde Efganistan'dan, onu sonunda Çin ve Aşağı Kore içerisinden Japonya'ya götürecek bir yol boyunca şimâl doğuya doğru müslihâne seyahat ediyordu. Böylece, kendi devrinde Yunan - Roma kültürü, gerçek bir fizikî hudut içerisinde, Eski Dünya'da, bizim Garp kültürümüzün kendi gününde yayıldığı kadar geniş çapta yayılmıştır. Ve henüz Amerika'nın yerli medeniyetinin doğuşuna şahit olunmamış olan bir devirde, bizim bugün öğünebildiğimiz gibi, (şekil ve sahasını Greklerin sahih olarak ölçtükleri) seyyaremizin sathındaki her çağdaş medeniyetin ona, kendilerinin Dünya'yı fetheden kültürlerinin intişarı suretiyle erişip nüfuz edebildiklerini söyleyerek Yunanlılar da iftihar edebilirler.

Grek kültürünün M. Ö. dördüncü asır içerisinde ve ondan sonra Dünya'ya yaptığı tesir Dünya üzerinde, devrimizin modern Batı kültürünün onunla müsademesinin onbeşinci asırdan beri yapmakta olduğu kadar keskin bir şok tesiri yaratmıştır. Ve son birkaç bin yıl içerisinde insan tabiatı farkedilir derecede değişikliğe düçar olmadığı için, bir kültürel taarruz karşısında Dünya'nın, bizim kültürlerimiz ile karşılaşmasının tarihinde müşahade ettiğimiz ve onun Grekler ve Romalılarla mücadelesinin tarihinde de kendisini ayni şekilde meydana koyan değişik psikolojik reaksiyonları bulmak şaşırtıcı değildir.

Tarihin bu faslı dahi, kendi uzlaşma bilmez mehdilerini ve adapte olabilen Büyük Petro'larını bir arada toplayabilir. Meselâ tarihte, Petro'nun nev'inden olmak üzere, askerî birliklerini Yunan ve Roma tarzında teçhiz ve tâlim etmek ve Greklerle onların kültürlerinin bir rakip hâmisi ve şampiyonu sıfatıyla Roma'ya karşı harbe girmek suretiyle Romalıları hemen hemen mağlûp edecek vaziyete gelmiş bulunan, Anadolu'daki İranlı Kıral Büyük Mitridat vardı. Ve yine tarihte Yahudilerin Edom'lu kıralı, Psyche'nin verdiği işin altında kalan

bir Büyük Herod vardı. Herod'un kendisi için tesbit ettiği vazife, kendi dik kafalı Filistinli Yahudi tâbilerini, cüz'î fedakârlıklara rıza göstermek suretiyle, Grek medeniyeti ve Roma kudreti uyarınca terbiye etmekti. Bu yol, hükümrân bir Yunan - Roma âlemi içerisindeki küçük bir şarklı kavim için, tahrik edilen ve mâruz kalınan bir ifna hareketinin azgın gidişine karşı yegâne çare idi. Herod'un, hâkim durumda olan tarihî emrivâkilerle müdebbirâne uyuşma politikası, uzun bir Filistin Yahudi Mehdileri silsilesinin inatçılığı yüzünden akamete uğramıştır. Bu mücadeleci hareket M. Ö. ikinci asırda, güney-batı Asya'nın bir Yunanlı kıralının yunanlaştırma politikasına karşı, şiddetli bir isyanla başlamıştır. Makkabeler kitabının birinci ve ikinci kısımlarını yeniden okuyan herkesin, M. Ö. 165 - 166 da Filistindeki Makkabelerin kıyâmı ile M. S. 1881 de Mısır Sudan'ında Mehdi Muhammed Ahmed'in ayaklanması arasındaki yakın benzerlik muhakkak surette dikkatine çarpacaktır. Açık hataları Gamaliel tarafından Havarilerin Faaliyetleri'nde zikredilmiş olan bir Theudas ve bir Judas'ın ayaklanmalarında tekrar yanıp söndükten sonra, Helenizm'e karşı

mutaassıp Filistinli Yahudilerin bu mukavemetinin alevi, Hıristiyanlığın ikinci asrında Bar Kokaba'nın isyanı ile genişliğinin son haddine varmıştır. Bu zât kendisini mesih ilân etmiş ve sonunda Roma İmparatoru Hadriyan tarafından ezilmiştir.

Yunan - Roma medeniyetine karşı gösterilen bir Şark mukavemetinin bu Filistinli Yahudi liderleri kendi cinslerinin yegâne mümessilleri değildiler. M. Ö. üçüncü asrın sonundan biraz önce, güney-batı Asyalı bir Grek çağdaşının herhangi bir istilâsına karşı kendi dominyonunun müdafaası için, Mısır'ın bir Grek kıralı tarafından Yunan tarzında teçhiz edilmiş ve tâlim görmüş olan yerli Mısır ordusu arasında «Hind İsyanı» na benzeyen birşeyler cereyan etmiştir. Yunan tarzında tâlim görmüş olan bu Mısırlılar istilâ ordusundaki öz Grek kıt'alarını bozguna uğratmışlar ve İskender'in yenilmez askerlerinin torunlarına karşı onların kazandıkları bu hayret verici zaferin tâcı Mısır'ın yerlisi olan bu askerlerin başına konmuştur. Bundan sonra da, Yunan ve Roma hâkimiyeti altına düşmüş olan bütün Şarklıların en kötü kaderlileri arasında dahi kıyamlar baş göstermiştir. Vaktiyle zorla kaçırılmış

ve Sicilya'daki Grek ekim sahalarında zincire vurulmuş esirler olarak çalışmak üzere götürülmüş olan Suryeliler M. Ö. İkinci asrın sonlarına doğru Sicilya'da Yunanlı efendilerine ve bu efendilerin Romalı hâmilerine karşı iki defa şiddetle isyan etmişlerdir.

Dünya'nın Yunanlılar ve Romalılarla mücadele tarihinin ilk fasıllarındaki zâlimâne baskı ve barbarca isyanların bu meş'um hikâyesi, Dünya'nın Garple mücadelesinin muvazi şekildeki tarihinin benzer fasıllarında yankılar bulmuştur. Batılılaşmış bir Dünya'da, bir vakitler Akdeniz çevresini gözden düşürmüş olan esir ticareti Atlantik'te tekrar canlanmıştır. Sicilya'da başları ezilen ekim sahaları esirleri Haiti'de muzaffer olmuşlardır. Batlamiyusların Yunan tarzında tâlim görmüş Mısırlı kıt'alarının ayaklanması, Britanya doğu Hindistan askerî birliklerinin Garp usûllerine göre tâlim görmüş Hindli askerlerinin isyanına bir muvazi teşkil etmiştir. Filistinli Yahudilerin Helenizm'e karşı başarısız ve çağdaş İran halkının Helenizm karşısındaki başarılı ayaklanmalarının devamı mahiyetindeki, bir yabancı hâkimiyet karşısında Şark'ın gösterdiği muannit mukavemet hareketlereri şu anda Hindi-Çini

ve Malaya'da tam faaliyet halindedirler ve Afrika'da bu hareketler üç yerde patlak vermek tehdidinde bulunuyorlar. Bu noktaya kadar biz tarihi, Grek ve Romalıların dosyalarına baş vurmak ihtiyacını duymadan, kendi kayıtlarımızdan okuyabiliriz. Fakat şimdi, kitabımızın açık kalan sayfasında, hareket halinde olan parmağın, hâlâ bitmemiş bulunan raporumuzun en son kayıtlarını yazmakta olduğu noktaya ulaşmış ve geçmek üzere bulunuyoruz. Ve istikbalimizin tül perdesinin bulunduğu bu noktanın ilerisinde, Yunan - Roma hikâyesi, müstakbel hâdiseler yığını içerisinde bizim için neler bulunabileceği hususunda, bilkuvve mevcut mâlûmata dair en iyi kaynağımızdır.

Şüphesiz ben, kendi kayıtlarımızın durakladığı bir noktanın ötesinde Yunan - Roma tarihinde neler olduğunu müşahade suretiyle kendi istikbalimizin (yıldızlara göre) falına bakabileceğimizi telkin etmek ve bu Yunan Roma kaydını mihanikî bir surette modern Batı terimlerine tercüme etmek maksadını gütmüyorum. Tarih otomatik bir şekilde tekerrür etmez; ve herhangi bir Yunan - Roma kehânetinin bizim için en çok yapabileceği şey, kendi

dramımızın bir sürü değişen şıklarının mümkün olan müstakbel şıklarından ve neticelerinden birisini ifşa etmesidir. Bizim bu misalimizde ise, mesele tesadüfen Yunan-Roma'nın vardığı neticeden başka türlü tecelli edebilir. Biz Garplı-olmayan çağdaşlarımızın, birbirimizle mücadelelerimizin seyrinde, Yunan - Roma tarihinde mukabili bulunmayan tamamiyle farklı mahiyetteki bir örneği verebileceğimiz akla gelebilir. İstikbale uzaktan ve yarı ümitle bakarken karanlıkta bocalamaktayız ve önümüzdeki gizli yolu bulup çıkarmayı tahayyül konusunda da çok dikkatli olmağa mecburuz. Buna rağmen gözlerimizin önünde hafif hafif kıpırdaşan her donuk ışıktan gereği kadar faydalanmamak delilik olur. Geçmiş Yunan - Roma tarihinin aynası vasıtasıyla istikbalimiz üzerine akseden ışık da herhalde, bizce görülebilen en çok aydınlatıcı huzmedir.

Zihinlerimizde bu ihtiyat ve basiret nasihatleri olduğu halde, şimdi de Yunan - Roma tarihinin sayfalarını, Hıristiyanlıktan sonraki ikinci asır ortası Yunan - Roma âleminin tasvirine gelinceye kadar çevirmeğe devam edelim. Bu manzarayı ayni âlemin iki asır öncesinin tasviri ile karşılaştırdığımız zaman, bir ba-

kışta burada, arada geçen zamanı müteakip, maalesef zamanımıza kadar olan Garp tarihinde muvazisi bulunmayan, daha iyiye doğru bir değişiklik vuku bulduğunu fark edeceğiz. M. Ö. birinci yüzyılda Yunan-Roma âlemi, tıpkı bu günkü Garp dünyasının nöbetler içerisinde olması gibi, ihtilâller, harpler, harp şâyiaları sıkıntısı içerisinde bulunyor ve kargaşalık ile cebir ve şiddetten köpürüyordu. Fakat M. S. ikinci asrın ortasında Hindistan'daki Ganj nehrinden İskoçya'daki Tyne'e kadar hüküm sürmekte olan bir sulh devresi ile karşılaşıyoruz. Silâh gücü ile Yunan ve Roma medeniyetlerinin propagandasının yapıldığı, Hindistan'dan İngiltere'ye kadar olan bütün bu geniş saha bu zamanda, sayısı üçten fazla olmayan devlet arasında taksim edilmiştir. Ve bu üç devlet uyuşmazlıkları asgarî hadde indirerek yan yana yaşamakta başarı göstermişlerdir. Akdeniz sahilleri etrafındaki R o m a İmparatorluğu, Irak ve İran'daki Part İmparatorluğu, Orta Asya, Efganistan ve Hindistan'daki Kuşan İmparatorluğu, aralarındaki bütün Yunan - Roma dünyasını kaplarlar. Her ne kadar bu üç imparatorluğun kurucuları ve sahipleri hep aslen Yunanlı olmıyan diğer kavimlerden ise-

ler de, kendileri için söylemekten gurur duydukları şekilde, hepsi de «Helen dostu» idiler: Yâni onlar, kültürün Grek şeklini teşvik etmeyi ve Grek hayat tarzının canlı olarak muhafaza edildiği kendi kendini idare eden küçük mahallî teşkilâtı beslemeyi kendi vazifeleri ve imtiyazları sayıyorlardı.

Milyonlarca Yunanlı ve Romalının ve ikinci asır Roma - Part - Kuşan sulhünün himayesine sığınarak yaşıyan daha fazla sayıdaki Helenleşmiş ve yarı Helenleşmiş eski Şarklıların ve eski Barbarların kalp ve kafalarının içine de bir bakalım: Bu zaman nesillerinin büyük dedelerinin ruhlarına işleyen harp ve ihtilâl aşk ve hevesleri onların devrinde artık tedricen tükenmiş ve o zamanın karışıklıklarının kâbusu uzun müddetten beri canlı hatıra olmaktan çıkmıştır. Yapıcı devlet adamlığı marifetiyle içtimaî hayat istikrar kazanmıştır. Ve içtimaî nizam her ne kadar içtimaî adalet fikirlerinden hayli uzak bulunuyor idiyse de, bütün sınıflarca, çok gecikilerek son verilen İsmailî anarşisine münakaşa götürmez bir şekilde kaabili tercih bulunması dolayısıyla, hattâ köylü ve işçi sınıfınca da kaabili müsamaha görülmüştür. Hayat bu devirde bir evvelki de-

virdekinden çok daha fazla emniyete kavuşmuş, fakat ayni sebeple de daha fazla kasvetli olmuştur. Bir Sezar, bir Arşak ve bir Kanişka da bir nev'i merhametli anestetistler gibi, bir vakitler çok hararetli bir safhada olan iktisadî ve siyasî meselelerin ıztırabını azaltmışlardır. Bu meseleler, şimdi hemen yarı yarıya unutulmuş olan bir mazide, beşer hayatının hem tuzu, hem de zehiri idiler. Ehliyetli otoriter hükûmetlerin iyilik sever faaliyeti insan ruhlarında farkına varılmaksızın bir mânevî boşluk yaratmıştır.

Bu mânevî boşluk nasıl doldurulacaktı? Bu husus Milâttan sonraki ikinci asır Yunan-Roma dünyasının büyük meselesi idi. Fakat safsatacı devlet memurları ve filozoflar hâlâ böyle bir meselenin günün konusu olduğundan haberdar değildirler. Devirlerin eserlerini okuyup nüfuz eden ve bu âlametlerin ışığı içerisinde harekete geçen kimseler yarım düzüne Şarık dininin isimsiz misyonerleridir. Dünya ile Yunan ve Romalılar arasında uzayıp gitmiş olan bu mücadelede yabancı dinlerin bu vâizleri yavaşça Yunanlı ve Romalıların ellerinden teşebbüs kudretini çalmışlardır. O kadar yavaş ve yumuşak bir şekilde ki, o sert el-

ler bir dokunma hissetmemiş ve o kadar uzakta olduğundan bir işaret de fark etmemişlerdir. Lâkin, buna rağmen, Yunan ve Romalıların Dünya ile kuvvet denemesinde tâlih dönmüştür. Yunan - Roma taarruzu hızını kaybetmiş, bir karşı taarruz başlamıştır. Fakat bu mukabil hareketin ne için olduğu hâlâ farkedilmemiştir. Çünkü farklı bir plân üzerinde taarruza geçilmiştir. Taarruz askerî, siyasî ve iktisadî olmuştur. Zamanın göstereceği üzere, bu yeni dinî hareket muazzam bir istikbale sahiptir. Onun müstakbel muvaffakiyetinin sırları neler olacaktır? Bunlardan üç tanesinin üzerine parmağımızı basabiliriz.

Milâttan sonraki ikinci asırda yeni dinlerin ortaya çıkmasını ve yayılmasını hoş gören bir âmil kültürlerin çarpışmasından bıkkınlıktır. Bu iki zıd yol boyunca bir radyoaktif Grek kültürünün meydan okuyuşuna Şarklıların mukabele şekillerini gözden geçirmiş bulunuyoruz. Bu bahiste, tâlimatları, Yunan - Roma kültür iklimi içerisinde yaşamak için kendilerini bu iklime alıştırmak mahiyetinde olan Büyük Herod mektebinden devlet adamları ve tâlimatları, iklim değişikliğini bilmezden gelmek ve sanki bu değişiklik vuku bulmamış

gibi işine devam etmekten ibaret olan mutaassıplar bulunmakta idi. Bu iki stratejinin etraflı bir şekilde muhakemesinden sonra diyebiliriz ki, taassup kendisini, felâkete sürükleyici bir hâle dönmek yüzünden, Herod politikası ise kendisini, kifayetsiz bir hâle gelmek dolayısıyla itibardan düşürmüştür. Bu iki değişik stratejiden hangisi takip edilmiş olursa olsun, bu kültür mücadelesi hiçbir yerde neticeye vasıl olmamıştır. Bu açık ve kötü tezaddan çıkan ders şudur ki, hiçbir münferit kültür mânevî bir tılsım olmak hususundaki mağrur iddiasında başarıya ulaşamaz. Hayâl kırıklığına uğramış zihinler ve inkisara düşmüş gönüller şimdi, bu kısır kültürel iddialar ve mukabil iddialar üzerinde yükselecek inanç prensipleri için bir hazır zemin durumundadırlar. Ve burada, ne İskit, ne de Yahudi veya Yunanlının, ne esir, ne de hür insanın, ne erkek, ne de kadının ayırt edilmiyeceği, fakat herkesin İsa'da, yahut Mitra'da, Kübele'de, İsis'de bire müncer olacağı, bir Amitanha veya muhetemelen bir Avalokita gibi yardım sever Buda'lardan birisinde birleşeceği bir yeni cemiyetin gelişmesi fırsatı mevcuttur.

Kültürler ihtilâfını yenecek olan bir insan kardeşliği ideali böylece yeni dinlerin başarısının ilk sırrıdır. İkinci sır da, kültürler, sınıflar ve cinsler arasında bir tefrik yapmaksızın bütün beşeriyete açık olan bu yeni toplulukların üyeleri olan insanları bir insan üstü varlıkla esirgetici bir dostluk haline getirmektir. Çünkü, Allah'ın inâyeti olmaksızın insan tabiatının kifayetsiz olacağı hususundaki ibret dersi, kaderin bir istihzası şeklinde kiliseler arası bir barış devresinin arkasından bir karışıklıklar devrinin trajedisini görmüş olan bir neslin kalbine şimdiden derin bir şekilde işlenmiştir.

Beşerî tanrılardan hiç olmazsa iki nev'i artık denenmiş ve akıl tahtalarında eksiklik olduğu görülmüştür. Tanrılaştırılmış militarist hâlen bir rezalet olarak göze batmaktadır. Saint Augustine'den öğrendiğimiz hikâyede, Tirenien'li korsanın İskender'in yüzüne söylediği üzere o, işlerini bütün bir ordu ile yapacak yerde bir çift suç ortağı ile yaptığı için Tanrı değil, fakat haydut denmeye müstahak idi. Tanrılaştırılmış polis tipine gelince, Augustus haydut arkadaşlarını tasfiye etmek suretiyle kendisini bir polis hâline sokmuştur; bundan dolayı da ona müteşekkiriz. Fakat bizden, kötü

huylarından vazgeçirilmiş haydut bir tanrı olarak takdis edilmesi suretiyle minnetlerimizin ifadesi talep edildiği zaman buna, fazlasıyla inanarak ve heyecan duyarak razı olamayız. Lâkin buna rağmen gönüllerimiz bütün mânevî varlığı ile ve gerçekten takdis edebileceği bir ülûhiyete susamış bulunmaktadır.

Biz nihayet, yeni dinlerde kendilerini gösteren tanrılarla, bütün kalbimiz, fikrimiz ve kudretimizle kendimizi verebileceğimiz ülûhiyetlerin huzurunda oluyoruz. Mithra bizi kaptanımız sıfatıyla sevk edecektir. İsis annemiz olarak bizi besliyecektir. İsa kendisi, bir erkek şeklinde tecessüm etmiş olmak ve bizim uğrumuza çarmıh üzerinde ölüm ıztırabına katlanmak için kendi ilâhi kudret ve zaferinden feragât etmiştir. Ayni şekilde bizim uğrumuza, Nirvana'nın eşiğine ulaşmış olan bir bodhisattva (iyilik sever Buda'lardan birisi), saadete giden son basamağı çıkmaktan kendisini alıkoymuştur. Bu kahraman rehber hudutsuz ebediyet için, mücrimlere mahsus ıztırap dolu mevcudiyet değirmeni ile meşguliyete devama kendisini mahkûm etmiştir. Ve o, aşırı ferağatı, hisli ve muztarip kalarak kendileri hesabına büyük fedakârlıklarda bulundukça onları ne-

cat yoluna sokabileceği, sezgili dost varlıklar için göstermiştir.

Bunlar, Yunan-Roma âleminde şahane sulh devrinde, hakikaten her zaman ve her yerde olduğu gibi bıkkın ve çok yüklü olan beşeriyetin çoğunluğundan yeni dinlerin ısrarla istedikleri hususlar idiler. Fakat acaba, Dünyayı fetih ve yağma suretiyle onu harabeye çeviren ve kendini vazifesine vermiş jandarmalar gibi bu harabe etrafında devriye gezen Yunanlı ve Romalı hâkim zümrenin durumu ne halde idi? «Bir çöl yapıyorlar ve ona sulh adını veriyorlar» (Tacitus, Agricola, C. 30) ifadesi, kendi yazarlarından birisinin, yabancı kurbanlarından bir tanesinin ağzının üzerine koyduğu, kendi eserleri üzerinde duran bir hükümdür. Hükümranlarının harp ve siyaset sahasında evvelce vâki taarruzlarına Dünya'nın verdiği bir karşılık mahiyetinde olan din sahasındaki mukabil taarruzla Dünya'nın kendilerine karşı meydan okumasına, safsatacı ve müstehzi Yunanlı ve Romalı üstadlar nasıl bir cevap vermeğe hazırlanmışlardı?

Eğer biz Marcus Aurelius'un neslinden olan bu Yunanlı ve Romalıların iç yüzüne bakacak olursak, burada da bir mânevî boşlukla karşı-

laşırız. Çünki, Dünya'nın bu ilk fatihleri, çağımızdaki eşitleri olan bizler gibi, ecdatlarından miras kalmış dinlerini çok önceden terk etmiş bulunuyorlardı. Kendileri için seçtikleri ve Grek kültürünün nüfuz çevresine soktukları Şarklılara ve barbarlara arzettikleri hayat tarzı, dünyevî bir tarz idi ve bunda akıl, dinin yerini almış olmaları gereken felsefelerin tedrici gelişmeleri suretiyle kalbin yerine hizmete girmiş oluyordu. Aklı serbest kılmak vazifesini üzerine almış olan bu felsefeler ruhu, tabiat kanununun muztarip çarkına bağlı ve onunla mukayyet tutmuşlardır. Filozof - İmperator Marcus'un kendi kendine itiraf ettiği gibi: «Aşağı-yukarı, ileri-geri, döne-döne hareket, kâinatın yekâhenk ve mânâsız bir muttarit hareketidir. Kırk yaşına varmış, orta zekâya sahip bir adam, vâki olmuş, vuku bulmakta ve vâki olacak herşey hakkında bir tecrübeyi haiz bulunacaktır.»

Hakikatte, hayal kırıklığı veren bu hükümrân Yunan ve Roma azınlığı, çağdaş beşer çoğunluğu gibi ayni mânevî fakirlikten muztarip bulunuyordu ve şimdi, hatır gönül dinlemeden bütün erkeklere ve kadınlara arzedilmeye başlanmış olan yeni dinleri, bu lezzeti acaip hapları

misyonerler şekerlendirmemiş olsalardı, bunlar bir filozofun dahi damağına yapışıp kalabilirlerdi. Böylece de Yunan kültürü ile yetişmiş bir putperest topluluğun katılaşmış özünü değiştirmek gibi çok güç olan vazifelerini bitirmek uğruna yeni dinler Grek kılıklarının çeşitli şekillerine bürünmüşlerdir. Budizmden Hıristiyanlığa kadar bu yeni dinlerin hepsi görünüşte kendilerini Yunan san'at üslûbunda arz ve takdim etmişlerdir; Hıristiyanlık ise kendisini entellektüel bakımdan Yunan felsefesi tâbirleri içerisinde sunmak hususunda daha ileri mevkii işgâl etmiştir.

Şu halde bu, Dünya'nın Yunanlılar ve Romalılarla mücadelesi tarihinde son fasıldır. Yunanlılar ve Romalılar Dünya'yı silâh kuvveti ile fethettikten sonra Dünya, bu fatihlerini hükümrânlar ve tâbiler v e y a Yunanlılar, Şarklılar ve Barbarlar a r a s ı n d a tefrik yapmaksızın bütün insanların ruhlarına hitap eden yeni dinlerine döndürmekle onları esir almış oldu. Dünya'nın Batı ile mücadelesinin bitmemiş tarihi içerisine Yunan - Roma tarihinin bu tarihî neticesi gibi bir şey dercedilmekte midir ? Bu hususta birşey söyleyemeyiz; çünki istikbal hakkında önceden

haber veremeyiz. Yalnız anlıyoruz ki, bir defa tarihin diğer bir devresinde vâki olmuş birşey, hiç değilse gelecekte saklı imkânlardan birisi olmalıdır.

İÇİNDEKİLER

MÜTERCİMİN ÖNSÖZÜ 3

ÖNSÖZ 6

I. RUSYA VE GARP 8

II. İSLÂM ÂLEMİ VE GARP 29

III. HİNDİSTAN VE GARP 49

IV. UZAK DOĞU VE GARP 69

V. MÜCADELELERİN PSİKOLOJİSİ 88

VI. DÜNYA VE YUNANLILARLA ROMALILAR 112